Tijding 1993 - 3

Kroniek van de heemkundekring

Het Zuidkwartier

Het Zuidkwartier betreft het gebied ten zuiden van Bergen op Zoom, omvattende de plaatsen Hoogerheide, Huijbergen, Ossendrecht, Putte en Woensdrecht.

Tijding 1993 - 3

Uitgave van de

heemkundekring

Het Zuidkwartier

16e jaargang dec. 1993

"TIJDING 1993 - 3"

Inhoudsopgave **Blz.**

Doelstellingen van de heemkundekring "Het Zuidkwartier: 3

Samenstelling bestuur 4

Van de redactie 5

Omtrent een boom, "Corttevenne" en "Langen Teen" door A.J. Pijnen 6

Hulpverlening in 1914 door L.F. van den Bergh 23

Mechanische orgels in het Zuidkwartier door Marcel Moors, in samenwerking met Jack Jacobs, Roosendaal 28

Wegenknooppunt Markiezaat door L.F. van den Bergh 38

De Mispel door Heleen van Es 43

Genealogische Kroniek: Baerents, De Beukelaar, Jansen en Sprangers door Marcel Moors 46

Informatie voor de lezer 53

Info werkgroepen 54

Nadruk van, of overname uit "Tijding" van een artikel of gedeelte(n) daarvan in welke vorm dan ook, is zonder toestemming van het bestuur en de schrijvers van de artikelen, verboden.

De heemkundekring "Het Zuidkwartier" aanvaardt geen enkele verantwoording aangaande de stijl of de juistheid der artikelen, doch laat deze geheel voor rekening van de ondertekenaars.

DOELSTELLING VAN DE HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER".
opgericht 27 maart 1977.

De Heemkundekring "Het Zuidkwartier"is een vereniging zonder winstgevende of politieke oogmerken. Ze neemt ten opzichte van alle instanties een neutrale houding aan.

Haar werkterrein omvat het grondgebied der Zuidwesthoekgemeenten.

Zij stelt zich, met inachtneming van het bovenstaande, ten doel:

1. Het bevorderen van belangstelling op heemkundig gebied voor de omgeving door het geven van voorlichting, het organiseren van lezingen, cursussen, excursies, tentoonstellingen en andere evenementen.

2. Het beoefenen en ter kennis brengen van de regionale geschiedenis, genealogie, antroponymie, topografie, toponymie, geologie, bodemkunde, waterhuishoudkunde en geomorfologie.

3. Het vastleggen van dialecten, al dan niet overgeleverde verhalen, rijmen, uitdrukkingen, enz.

4. Het stimuleren tot het in stand houden van oude gebruiken, ambachten en folkloristische activiteiten.

5. Het ijveren voor het behoud van waardevolle landschappen en bouwwerken en cultuurhistorisch en heemkundig waardevolle zaken.

6. Het uitgeven van een periodiek aan haar leden en andere voorkomende publicaties.

7. Alles te doen of te bevorderen wat in een heemkundig kader te plaatsen valt.

SAMENSTELLING BESTUUR HEEMKUNDEKRING "HET ZUIDKWARTIER":

De heer L. Timmermans Dorpsstraat 55 4634 TN Woensdrecht Tel. 01646 - 12546	voorzitter
De heer L. van den Bergh Aviolandalaan 29 4631 RP Hoogerheide Tel. 01646 - 13339	onder-voorzitter
Mej. M. Bastiaanse Tulpstraat 11 4645 CS Putte Tel. 01645 - 2794	secretaresse interne zaken
De heer J. Halters Stenenhoef 2 4641 CH Ossendrecht Tel. 01647 - 2854	secretaris externe zaken
De heer A. Mattheussens Aanwas 27 4641 JE Ossendrecht Tel. 01647 - 2662	penningmeester
Mevr. M. Beens-van Beeck Koppelstraat 3 4645 RD Putte Tel. 01645 - 2581	bestuurslid
De heer J. van Loon Kon. Wilhelminastraat 22 4641 GS Ossendrecht Tel. 01647 - 2782	bestuurslid
De heer A. Suijkerbuijk Bergsestraat 21 4635 RD Huijbergen Tel. 01644 - 2391	bestuurslid

VAN DE REDACTIE

Met Tijding 1993-3 sluiten we een voor de vereniging drukke periode af. Op 15 oktober werd na een grondige restauratie het streekmuseum "Den Aanwas" heropend. Tegelijk met deze heropening was een thematische tentoonstelling ingericht over het verblijf van inwoners uit de Zuidwesthoek in Nederlandsch Indië in de jaren 1946-1950. Eveneens was de vereniging nauw betrokken bij de reünie van onze Oud-Strijders aldaar op vrijdag 15 oktober.

Tijding 1993-3 biedt u een nadere studie naar de gemeenschap Kortvenne. Ook dit gebied hoort tot de Zuidwesthoek.
Wat lichtvoetiger zijn de bijdragen over de mispel en de mossel.
Velen van ons kennen één of meer draai-orgelbouwers en -bezitters in onze streek. Voor u een studie naar de vele soorten van orgels met verschillende afbeeldingen en een tekening.
Enkele jaren geleden verzorgde onze werkgroep Toponymie een exposé van mogelijke namen voor de viaducten die opgenomen zijn in het verkeersknooppunt Markiezaat. Wij menen de keuze die gemaakt is door Rijkswaterstaat u niet te moeten onthouden en de toponiemen verklaard weer te geven.
Toch een staaltje van goede samenwerking tussen de overheid en een werkgroep van onze vereniging. Twee prachtige foto's illustreren het artikel.

Voor Tijding 1994-1 verwachten wij de kopij rond 1 maart.
Tijding 1994-2 zal geheel gewijd zijn aan de bevrijding van onze streek. We zoeken daarvoor schrijvers en schrijfsters die hun eigen verhaal op papier willen zetten. Men kan ook een bepaald facet van de tijd vóór W.O. II, tijdens W.O. II en kort na W.O. II kiezen. De heer L. van den Bergh, tel. 01646-13339, kan u met een onderwerp op weg helpen. Er is keus genoeg. Een artikel van drie pagina's kan even interessant zijn als één van vijftig pagina's. Wie durft!?

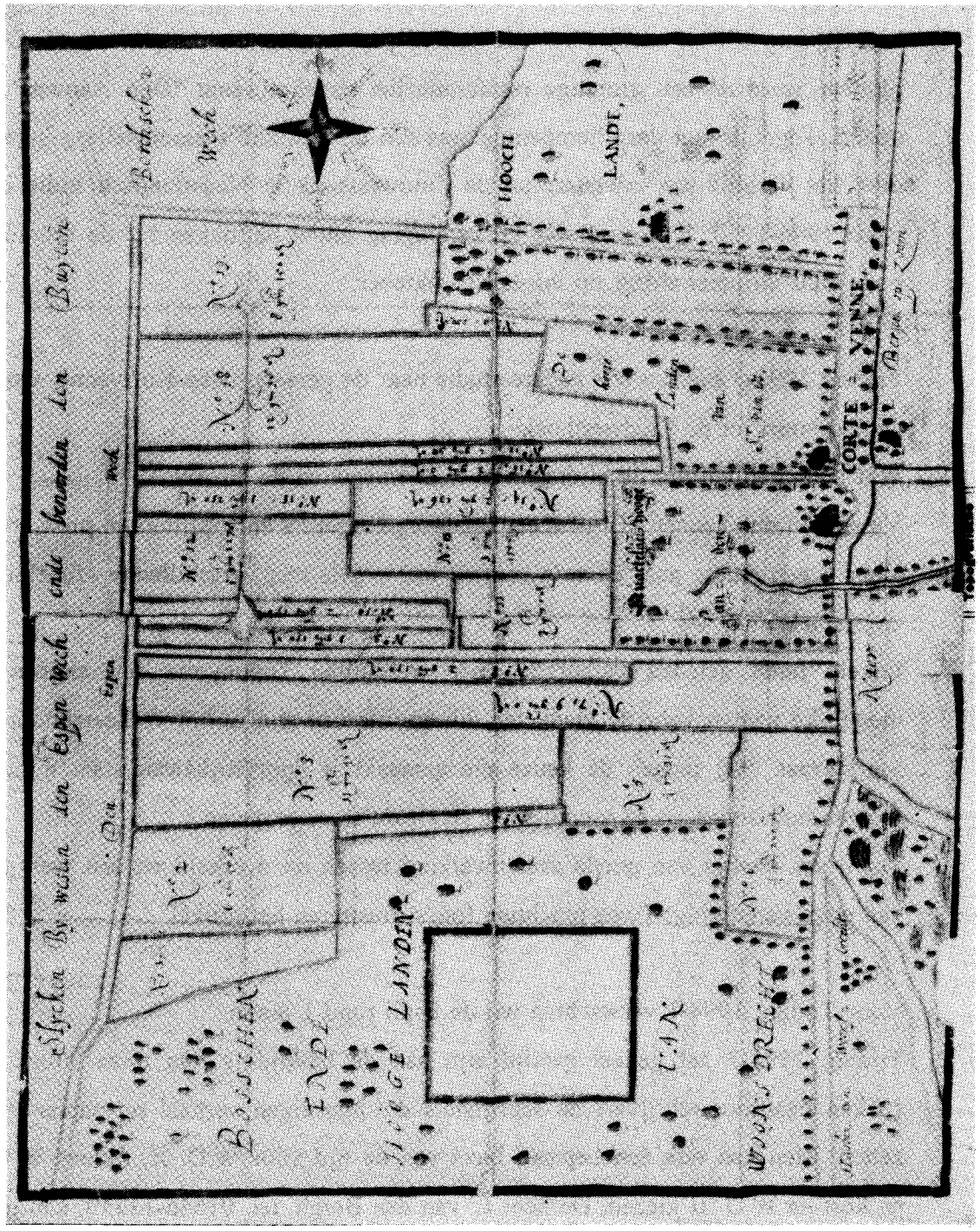

17e eeuwse kaart van een deel van het Neerland van Woensdrecht
nabij Corte-Venne

OMTRENT EEN BOOM, "CORTTEVENNE" EN "LANGEN TEEN"

door A.J. Pijnen.

Inleiding

Hier worden drie onderwerpen aangeroerd, die elk op zich geen grote geschiedenis inhouden. Mèt elkaar vormen ze, samen uitgewerkt., toch een aantal wetenswaardige feiten. In één artikel samengebracht laten zij het licht schijnen op "Korteven", de buurtschap aan de Antwerpsestraatweg, die vanaf de oudste tijden onder de Heerlijkheid/Gemeente Woensdrecht hoort.

"CORTTEVENNE"

Korteven werd reeds tussen 1355 en 1379 genoemd. In het oudste register van het Leenhof van Bergen op Zoom is sprake van Daniël Claussone, die tussen 1355 en 1379 leenman was van een leengoed in Corttevenne; een deel in de Zuutackere; een gors buiten Wissendijcke tussen het dorp Woensdrecht, de Rooversberch en de dijk van Hildernisse. Hij werd opgevolgd door zijn zwager Henrick Vaes, in 1399 schout van Bergen op Zoom.

Waarschijnlijk is Korteven nog ouder, zelfs ouder dan Hoogerheide, waarmee Godevaart van der Dilft in 1353 werd beleend.

In bovengenoemde periode waren de Heren van Kruiningen tevens de Heren van Woensdrecht en dus ook van Korteven. Het is duidelijk, dat Korteven (ven= veen) haar naam aan verveningen te danken heeft.

Reeds in 1270 verwierven de Predikheren van Antwerpen veengebied in "de duijnen van Woensdrecht". Dit is amper 29 jaar na de datum dat Woensdrecht voor het eerst genoemd wordt.

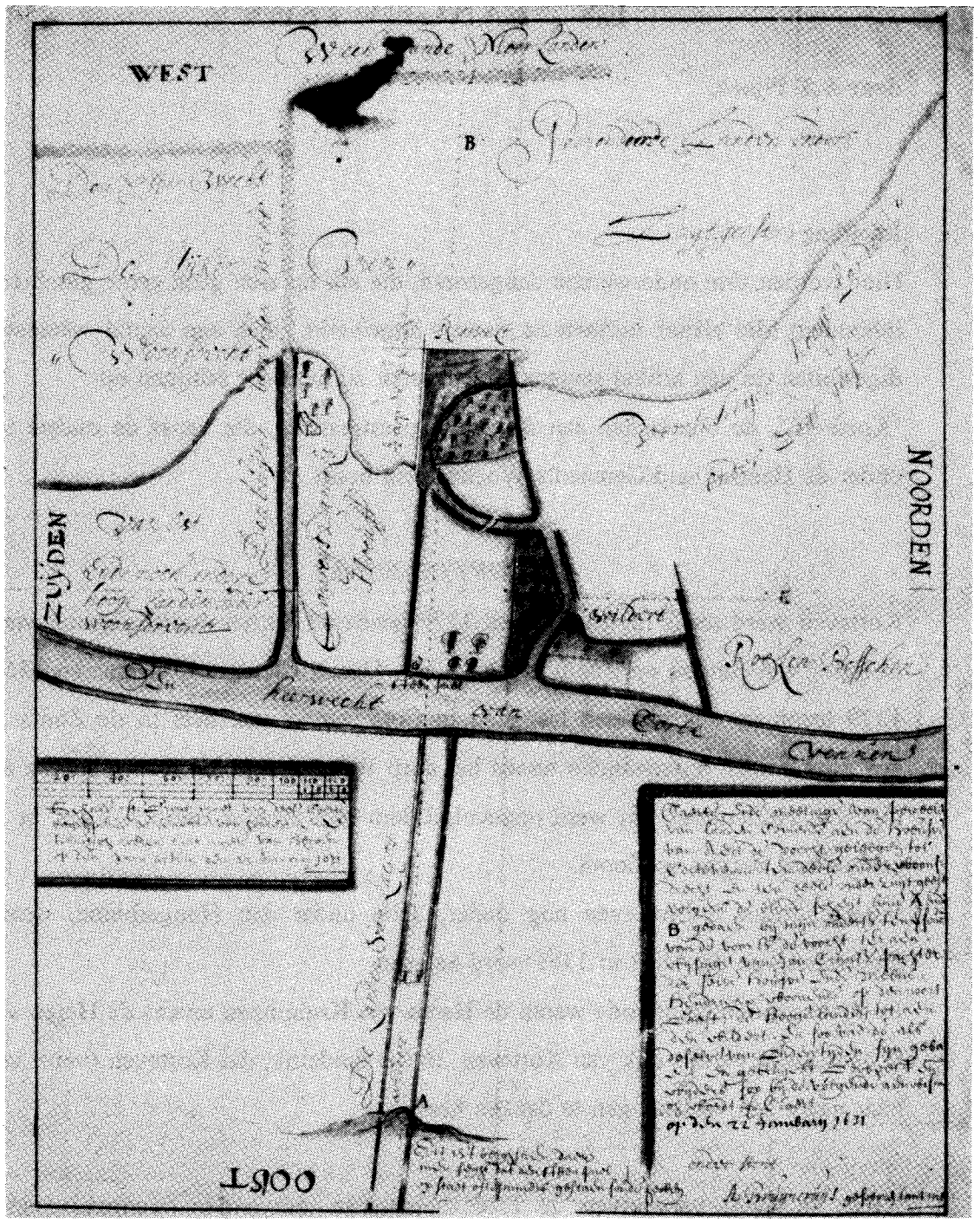

Kaart uit 1631 van A. Bruijncruijs.

Titel: Caerte ende meetinge van perceelen van landen comende aen de hoeufve van Aert de Voocht geleegen tot Cortevenne ten deele onder Woensdrecht ende ten deele onder Zuijtgeest.....

Als men dit leest dan moet men concluderen dat dit gebied ten oosten en noord-oosten van de kom van de aloude Heerlijkheid Woensdrecht lag. Dat was in de tijd dat Jan I Hertog van Brabant was en de beroemde slag bij Woeringen, die hij in 1288 in zijn voordeel besliste, nog niet had plaatsgevonden.
Woensdrecht, Bergen op Zoom en de andere heerlijkheden in de streek ressorteerden toen nog onder "Het Land van Breda", waarvan "Het Land van Bergen" bij deling in 1287 werd afgesplitst.
Als men de ligging kent van Korteven, dat in vroeger tijden nog tegen de slikken van de Schelde lag, haar noordgrens met Zuidgeest deelde en zelf op de Brabantse Wal was gelegen, dan is de naam alleszins verklaarbaar. Men kon immers vervenen "ten hoge" en "ten lage".
Voor de inpolderingen, die in 1427 ten noord-oosten van Woensdrecht werden uitgegeven en in 1429 plaatsvonden, ontstond o.a. het Noordland en het Moerland van Woensdrecht.
Het Moerland bestond toen uit een zeer dun kleipakket, dat op het zogenaamde "Holland Veen" rustte. Dit veenpakket, dat vanaf ±2000 voor Chr. ontstond, is in het Moerland, nu een gedeelte van de Prins Karelspolder en laatstelijk herdijkt in 1728, zeer dik.
Het toponiem "Corttevenne" of Korteven is, dus nogmaals, de terechte naam voor de buurtschap.

De Moemeringen/Verveningen

Of men zich eerst op het hoogland, of in het schorregebied van Korteven met "veen" heeft beziggehouden is zonder degelijke documentatie een open vraag. Waarschijnlijk lopen deze tijdstippen niet ver uiteen. Immers, waar mensen zijn is brandstof nodig en in het begin van de dertiende eeuw was de houtvoorraad niet groot meer. Deze was reeds opgebruikt en ook door ontginningen verloren gegaan. Van de dennenbossen, zo wij die nu kennen, is het plantmateriaal ingevoerd en deze bossen zouden nog eeuwen op zich laten wachten.

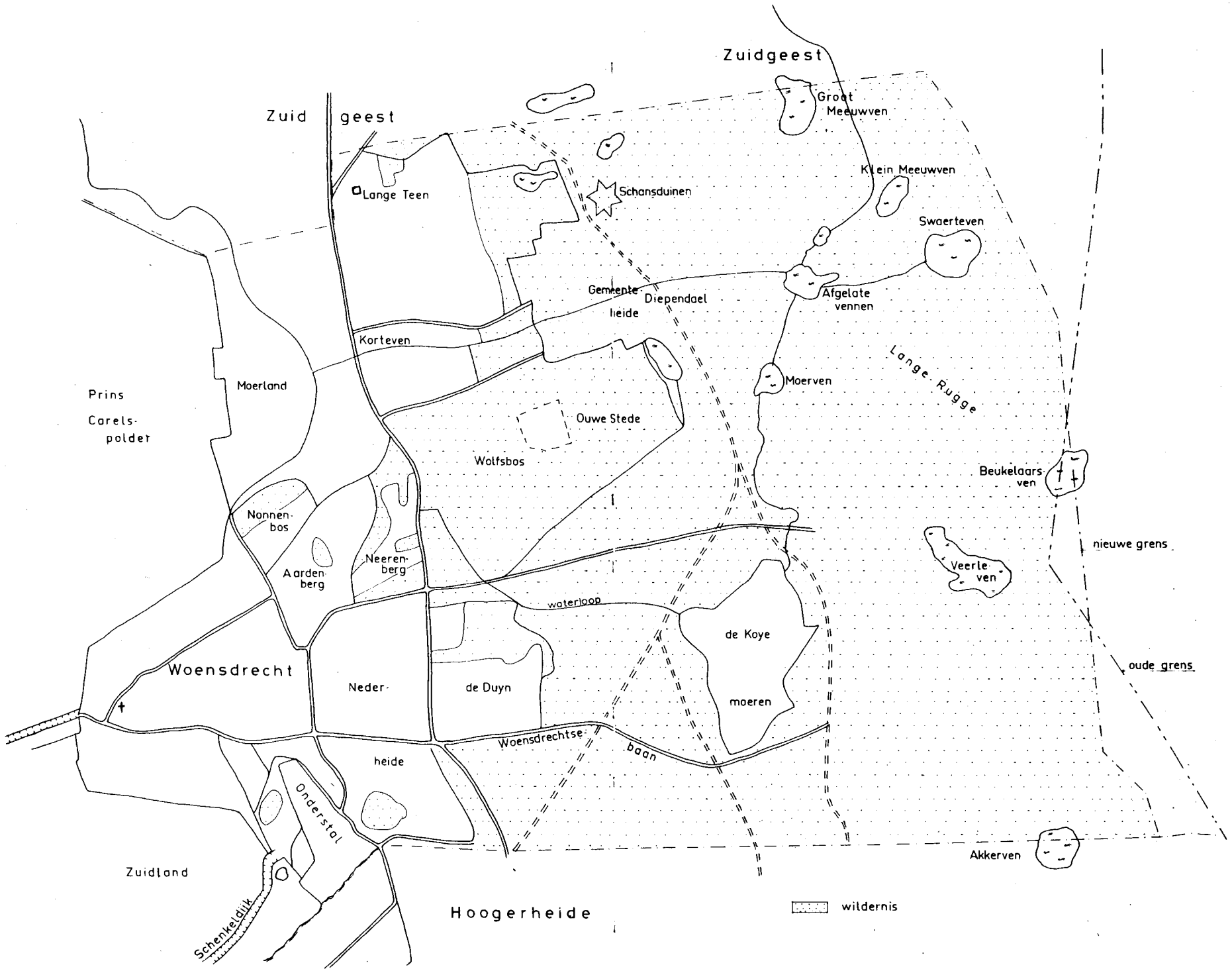
Zuidgeest
Zuid geest
Groot Meeuwven
Klein Meeuwven
Lange Teen
Schansduinen
Swaerteven
Gemeente heide
Diependael
Afgelate vennen
Korteven
Lange Rugge
Moerven
Prins Carels-polder
Moerland
Ouwe Stede
Wolfsbos
Beukelaars-ven
Nonnen-bos
Aarden-berg
Neeren-berg
Veerle-ven
nieuwe grens
waterloop
de Koye
oude grens
Woensdrecht
Neder-
de Duyn
moeren
Woensdrechtse-baan
heide
Onderstal
Akkerven
Zuidland
Schenkeldijk
Hoogerheide
wildernis

Schapen en, incidenteel, koeien graasden op de woeste gronden. Naast de heide werd ook het opschietend kreupelhout "bijgehouden".

In het Moerland van Woensdrecht moet men, zoals overal elders in het schorregebied van de Schelde, aan moernering hebben gedaan. Waarschijnlijk was dat niet op grote schaal.

Dit moerneren of "darinc delven" deed men door ringdijkjes aan te leggen. In de genoemde periode was het waterpeil van de Schelde niet hoog, zodat het schorregebied zelden werd overspoeld. Binnen deze ringdijkjes hield men het droog, men groef de "darinc" af, liet deze drogen en stookte deze daarna op. Wat er overbleef was ook een percentage zout dat, na zuivering, werd verkocht.

Niet alle schorturf was even zout. Namelijk het gedeelte van het vroegere Moerland dat tegen de Buijtenbergsche Baan aanligt, nu de oude betonweg naar Zeeland, moet door zijn hoge ligging nog zelden overspoeld zijn geweest. Hierdoor was deze turf minder zout en dus beter te gebruiken als brandstof, waarvan dan ook gretig gebruik werd gemaakt. Zij nog vermeld dat door toedoen van de grote moerneringen in het poldergebied van de Schelde t/m Oost-Zuid-Beveland calamiteiten zijn ontstaan. Bij het stijgen van het gemiddelde waterpeil en periodieke stormvloeden, zijn in het verleden veel door de moernering ondermijnde polders tijdelijk, en ook voorgoed verloren gegaan.

Het vervoer

Breda, Roosendaal en Bergen op Zoom hadden hun turfmarkten en daardoor ook hun turfvaarten, kleine rivieren, beken en gekanaliseerde waterlopen, waarlangs men de turf vanuit de moergebieden naar de aanvoerplaatsen vlette.

In het gebied van Woensdrecht/Korteven is zo een moervaart niet te vinden. Toch zijn er in dit gebied genoeg vennen (venen), al of niet gedempt, vanwaar de turf vervoerd moest worden.

Als men echter de cijnskaart van 1741/1760 van Woensdrecht voor ogen heeft, dan valt het op dat de verst verwijderde verveningen binnen het gebied van Woensdrecht niet verder dan 3 km van de vroegere loop van de Schelde lagen.

Vrij zeker is de meeste turf hier per as tot in het haventje van Woensdrecht gebracht, vanwaar ze verscheept werd. Er bestaat een mogelijkheid dat men gebruik heeft gemaakt van de beek "Diependaal", die vroeger juist ten noorden van de hofstede van de familie Uitdewilligen van oost naar west naar het poldergebied stroomde.
Deze beek noemde men in de volksmond "Bollekensloop". De volksmond wil ook, dat de troepen van Napoleon Bonaparte hier gebivakkeerd hebben en er hun paarden hebben gedrenkt. Of deze beek ooit als turfvaart heeft gediend is hoogst twijfelachtig. De hoogteverschillen, die zich in het gebied voordoen, maken turfvaarten ook niet aannemelijk.

Percelen/Moerpercelen

Om iets over percelen en moerpercelen te kunnen mededelen dient men te weten hoever deze buurtschap zich uitstrekte. In het zuiden vielen de "Vinkenbergen" er nog onder, in het oosten "Doude Stee", in het westen een reep van het belendend Moerland, en in het noorden en noord-oosten de gemeenschappelijke limietscheiding met de Heerlijkheid Zuidgeest. Zuidgeest was oorspronkelijk een zelfstandige heerlijkheid, die eerst in 1810 bij Woensdrecht is gevoegd.

Om de lezer enig idee te geven van wat er in en om Korteven aan land en moerland aanwezig was, volgt hier een uittreksel van het cijnsboek uit 1566 toen
Filips II onze wettige "Heer" was en de tachtigjarige oorlog eraan stond te komen. Een oorlog, waarvan de uitslag voor het "zuiden" funest zou zijn!

1. In Cijns gegheven Doude Steede, 3½ gemet moerlant.

2. In Cortvenne Adriaen Cornelissen Voirdeel sijn huisse ende gront, omtrent s e s ghemeten.

3. Matheus Adriaense van sijne eigendomme geleghen in Corttevenne ende nogh een stuck in Jacob Jans Heininghe, tesamen ghroot 15 ghemeten.

6. In Cortvenne Willem Klaissone sijne steede en seven ghemeten gront.

7. In Cortvenne Adriaen Janssone in Jacob Jans Heininghe, tesamen ghroot 1½ gemet.

8. Onder den Buitenbergh Jan Scheun, ghroot omtrent drij ghemeten.

9. Cortvenne. A. van de Bosch 1½ ghemet in Jacob Jans Heininghe bije Den Verloren Cost.

10 In Cortvenne Jan Thomasse "In den Ghulden Mouton" tot Berghen, een stede gelegen in Cortvenne, omtrent vijff ghemeten. Oost de Heirwegh, zuid den ghemenen weg, west den Buijtenbergscheweg, noord Jan Thomassen.

11. Onder Cortvenne de Vinkenbergh, groot omtrent 20 ghemeten.

12. Een torfstuk in "Doude Steeden", ghroot 1½ ghemeten.

Hierbij zijn nog meer toponiemen genoemd die ook nog voorkomen in het cijnsboek van 1741-1760. Een vrij groot aantal percelen liggend in het Moerland ten oosten van de Espenweg, die het Moerland met Lindonk verbond, zijn om hun vrijwel eenzelfde tekst buiten beschouwing gelaten. In het begeleidende kaartmateriaal is oriëntatie, ook wat de vennen (venen) betreft, mogelijk.
Het kaartje van de Heerlijkheid Woensdrecht geeft het totaal van de vennen der heerlijkheid weer. In feite is het een zeer verspreid vengebied, waarop de kleinste vennen niet zijn aangegeven.
Men heeft verveend in een zeer lange periode in een niet aaneengesloten gebied. Hierdoor is het dan ook verklaarbaar dat er in dit gebied geen echte turfvaarten waren. Turf was echter wel van groot belang, en vóór het aanwenden van steenkool de voornaamste brandstof.
Bij totale verkopingen en boedelscheidingen komt men gedurende eeuwen, het gehele "Anciën Regime" door, de post "den torff in het torffkot" tegen.
Zelfs in de 19e eeuw was turf nog van groot belang en tijdens de eerste wereldoorlog, 1914-1918, is er onder de gemeente Woensdrecht, bij gebrek aan steenkool en geld om deze te kopen, nog turf gestoken. Hout en turf zijn onze historische brandstoffen geweest.

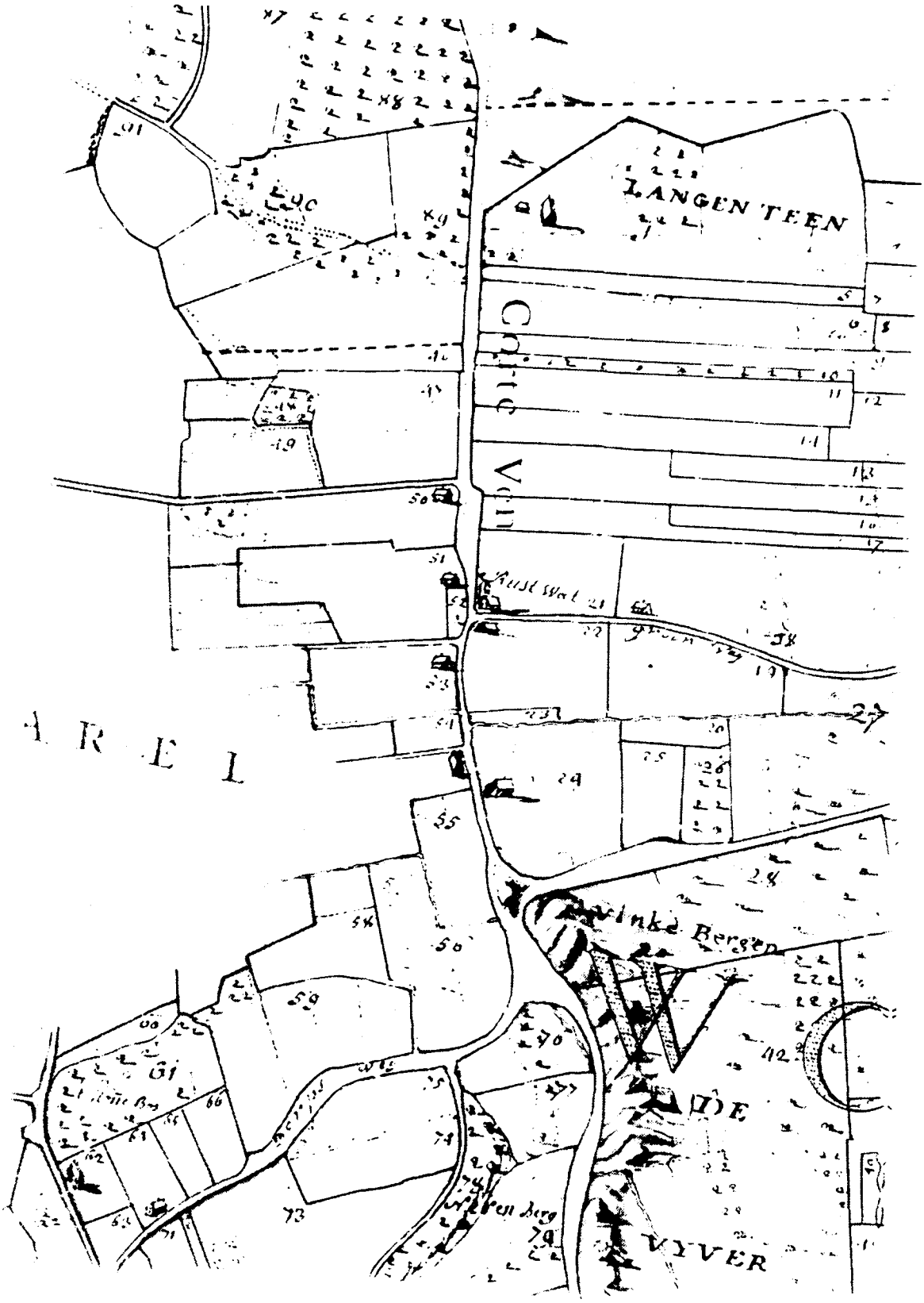
LANGEN TEEN
VIVER

De open haard is weer terug, maar is dit in feite geen stukje nostalgie?
De grote veenderijen in Drente e.o. en "De Peel" zijn hier buiten beschouwing gelaten, omdat ze buiten "ons" gebied vallen, laat ontgonnen werden, en vooral als landaanwinning werden gezien.

"LANGEN TEEN"

Het toponiem "Langen Teen" is veel ouder dan men wel zou denken. In een acte van 7 mei 1637 blijkt duidelijk dat dit gegeven al een lange geschiedenis achter de rug heeft. De onderstaande pachtacte laat hierover aan duidelijkheid niets te wensen over.

7 mei 1637:

"...Soo bekende Cornelis Jacobssen Verlucht, woonende in Oudt Vosmeer, voer drije vierde parten, ende Aert de Voocht broodmaecker, voer het resterende vierde part van sekere houve landts ghenaempt den Langhen Teen, gheleghen op Corttevenne onder Woensdrecht... verhuijrt te hebben, aan ende tot behouve van Cornelis Huijbrechtsoon, woonachtich te Ossendrecht, die hier mede p r e - sent sijnde, verclaerde de voors. houve landts mette weijden, heijblocken ende zaijlandt, daer aen behoorende, metten houtwasch, hegghen ende cantten daer op staende in huijringhe te accepteren...(voor de tijd van 7 jaar) voor de somm e van twaelff ponden grooten Vlaems vrije gelt jaerlijcx precijs te betaelen...
Des is geconditionneert dat de verhuijrders den schaer sullen genieten van het hout van desen jaere 1637 daer op staende, ende dat den huijrlingh binnen den voors.seven jaeren sijner huijre tot sijnen proffijte den houtwasch eens sal moghen scheeren gelijck de bijle lest gegaen heeft.....(voorts de huur niet over te geven aan een ander, zonder toestemming van de verhuurders)...mede dat den huijrlingh sal mogen ghebruijcken twee ghemeten weijlandts die aan den voors. houve ghehooren, ende den resterende aenwasch sal hij moghen (inghevalle sij verhuijrders in hen proces comen te triumpheren) soo lange als vooren mede ghebruijcken. Dat de huijrlingh sal mogen affhouwen ses oft

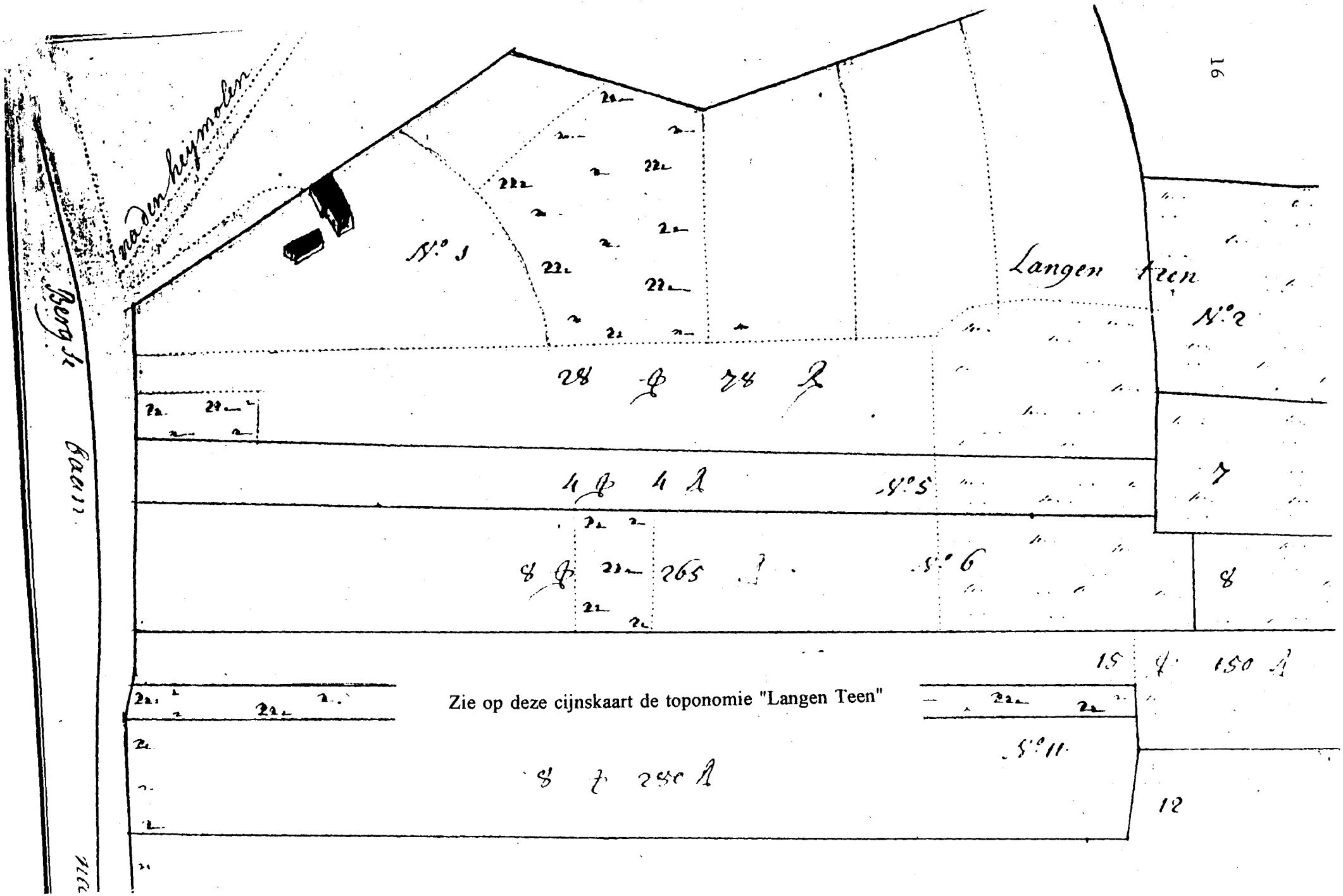

Zie op deze cijnskaart de toponomie "Langen Teen"

zeven eijckeboomen, die hij tot sijne timmeringhe sal van noode hebben, welke hem bij den voors. Aert de Vooght ende Corstiaen Pieterssen tot dien eijnde sullen aanghewesen worden. Des sal den huijrling in plaetse vanden voors. boomen moeten pooten vijff ende twintich eersters, welcke ingevalle sij quamem te sterven op het naeste jaer bij hem sullen moeten vernieuwt werden. Ten scheijden vande huijre soo sal de huijsinghe bijden voors. huijrlingh opde voors. houve te timmeren ten proffijte vanden voors. huijrlingh blijven ende deselve behoorlijck moghen laeten taxeren. Des sullen de voors. verhuijrders de naeste wesen om de selve aen te nemen voor den geschatten prijs, soor haer belieft, behoudelijck dat den steen die opden grondt gevonden sal worden daer op sal moeten blijven, sonder daer aff vervoert te worden. Des sal hij de selve steenen vrijelijck tot sijne timmeringhe moghen emploijeren....."

Van de opvolgers van hoeve en landerijen is ons niet alles bekend, alhoewel incidenteel namen genoemd worden.
Vaststaat dat Jan Bogaars de Oude er in 1707 boerde. Jan huwde in datzelfde jaar met Barbara Joosen-Testers, die volgens de omslagen van het "hoofdgeld" rond 1720 is overleden. Jan. huwde een tweede maal op 21 april 1721 met Maria Dielbeeck uit Huijbergen. Jan is waarschijnlijk na zijn eerste huwelijk op de boerderij gekomen en hij is er tot ±1755 op blijven wonen.
Aanvankelijk was er nogal wat twijfel wie eigenlijk wie was. Er waren namelijk in die tijd twee Jannen, die allebei de naam Boogaars, ofwel Boogerts droegen. Zij waren duidelijk familie van elkaar. Jan Bogaars "d'Oude" noemde men pas op latere leeftijd zo. Jan Bogaars de jongere noemde men meermaals Jan Adriaansen-Bogaars. Toch stichtte dit nogal verwarring. Zij zijn namelijk gedurende hun leven allebei gemeenteman en schepen voor de wet in de Heerlijkheid Woensdrecht geweest. Zekerheid omtrent deze personen hadden we pas toen Jan "d'Oude" overleden was en we zijn voormalige goederen in het cijnsboek van 1760-1769 in recueil aantroffen.

Zijn bezittingen waren reusachtig. Hij bezat drie boerderijen w.o. "Langen Teen " en "Den Duijn", ±180 gemet grond, w.o. 25 gemet in de Prins Karelspolder. Door zijn overlijden en opsomming van de goederen, die de zijne waren geweest, bleek overduidelijk dat hij in die tijd de bewoner van "Langen Teen" was.
Jan Adriaansen Bogaars was toen, met zijn vrouw, Elisabeth Jansen Smits, nog in leven. Aanvankelijk was hij ook een "gezeten" boer, maar tengevolge van de oorlogshandelingen in 1747 en de nasleep hiervan was hij totaal geruïneerd, zodat hij om zijn schulden te kunnen voldoen, zijn bezittingen te gelde moest maken. Nadien zat hij niet meer in het dorpsbestuur en werd hij onder de arbeiders gerekend.
"Sic Transit Gloria Mundi" gaf ons duidelijkheid, en voor Jan Adriaansen Bogaars armoede.
Of de naam "Langen Teen" nu op de hoeve sloeg, of op het nabijgelegen, thans verlande teenvormige ven, (zie kaartmateriaal) is niet geheel duidelijk. Zeker is dat het toponiem voor de hoeve gaan gelden is.

Het is niet overbodig, ja zelfs nodig, dat dit toponiem verder uitgespit en verduidelijkt wordt, gezien hierover nogal wat verwarring is ontstaan.
In de 19e eeuw kwam vrijwel het gehele grondbezit van het landgoed Mattemburgh aan de familie Cuypers.
In 1820 deed ene landmeter J. Dietvoers ter plaatse opmetingen. Daarbij beging hij de verfoeilijke fout "Langen Teen" tot "Lange Steen" te verschrijven.
De gemeente Woensdrecht heeft ook niet te ver gekeken en "Lange Steen" in haar stratenbestand opgenomen. Het ware te hopen dat de vroede vaderen dit zullen lezen en het initiatief zullen nemen, om terug de historische en juiste naam te gaan vermelden.
Overigens kwam P.J. Cuypers zeer goedkoop in het bezit van "Lange Teen". Op 21 november 1833 kocht deze op een openbare verkoping voor notaris Alders te Bergen op Zoom het hele gedoente met huis, schuur, hof en verdere timmer, groot ruim 15 bunder, voor *f* 1700,--.

Vele pachters hebben daar elkaar opgevolgd, meestal zonder al te veel resultaat. Na het uitsterven van de familie De Chambure-Cuypers ressorteert het onder "Brabants Landschap". Er is onder de nieuwe eigenaar voor de huidige bewoner, de heer W.E. Kuylen, hopelijk een beter vooruitzicht.

DE BOOM

Een boom kan men planten, opzetten, omhakken, rooien, enz..

Maar de hier betreffende boom is omgewaaid, van ouderdom omgewaaid. Een stokoude reus, een beukeboom, werd op zondag 24 april 1977 geveld en op een in dit kader zeer bekende plaats "Langen Teen".

"Brabants Nieuwsblad" berichtte op 25 april 1977 hier met foto over. De boom stortte op de schuur van de "Langen Teen" en richtte nogal wat schade aan. De toenmalige bewoonster van de "Lange Stee" (sic), mevrouw Crusio, kwam met de schrik vrij. Omtrent de schade kon men nog geen mededeling doen, gezien men de zaak nog niet geheel kon overzien. Volgens mededelingen van de stichting "Brabants Landschap" was de oude, reusachtige beukeboom de oudste beukeboom van Brabant geweest en naar schatting 250 jaar oud geworden. Gezien de boom in feite helemaal hol was, leek hij daarom moeilijk op ouderdom te schatten.

Afgaande op het bericht is schrijver met zijn jongste zoon de situatie gaan bekijken en bemerkte dat de opgegeven maat van zes meter omtrek juist was. De doorsnede bedroeg dus schraal 1,90 meter. Het was echt een reus van een boom geweest. Mijn zoon was toen 10 jaar. Hij is in de holte van de boom gaan zitten, maar er hadden er nog wel twee van zijn kaliber bijgekund.

De jaarringen waren, doordat de boom hol was, niet te tellen, maar hij leek door zijn omvang en de droge, dorre grond waarin hij geplant was toch wel van iets oudere datum. Of hij nu iets ouder of zo oud was als opgegeven is niet zo belangrijk. Eén ding is zo goed als zeker: Jan Bogaars "d'Oude" moet met aan zekerheid grenzende waarschijnlijkheid de planter ervan zijn geweest.

Oudste boom van Brabant in Hoogerheide omgewaaid

Een kind kan gemakkelijk staan in de geheel holle beuk, waarmee de enorme grootte duidelijk wordt weergegeven.

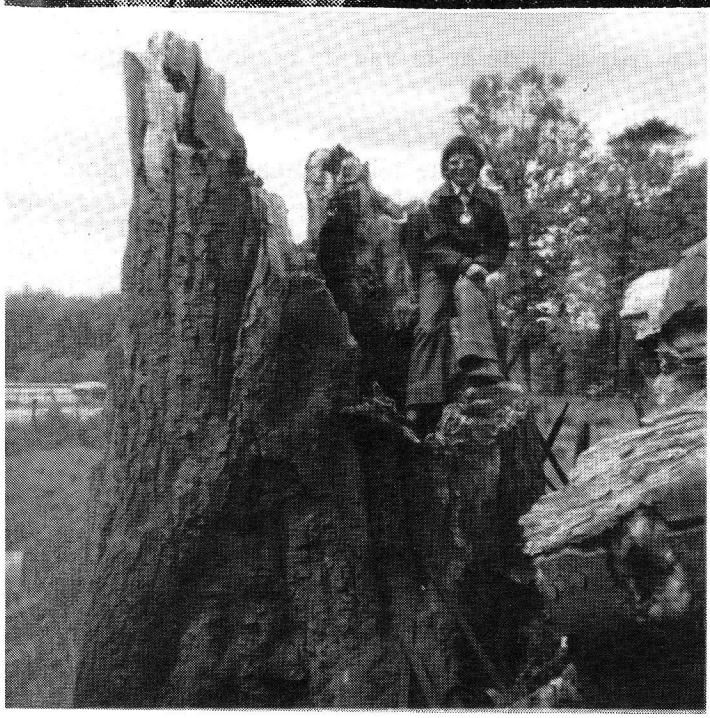

Twee foto's, die de afmeting van de oudste boom goed weergeven.

De boom, een stille en stomme getuige uit een ver verleden, toen er nog geen fiets of gemotoriseerd verkeer, geen straatverlichting en geen verharde weg was.
Een boom, waar vele legers vechtend, of achteloos aan zijn voorbijgetrokken.
Een boom, waaronder velen schaduw en beschutting hebben gezocht en die generaties bewoners heeft zien komen en zien gaan.
Deze brok geschiedenis viel dus op 24 april 1977 als een "soldaat" voor immer op het veld van eer!

Besluit

We maakten een relaas over een buurtschap, mensen, omstandigheden, en dingen vanuit de schemering van een plaatselijke geschiedenis, in feite tot op de dag van heden!
De lezer, die belangstelling heeft voor streek en geschiedenis, zal hopelijk met wat wetenswaardigheden verrijkt worden. Want ook een kleine geschiedenis is het weten waard. Een brok plaatselijke geschiedenis is dikwijls heel anders en dikwijls interessanter dan men zich had voorgesteld. Hoe lang of kort het ook geleden mag zijn. De voetstappen en sporen van allen die er voorbij zijn gegaan liggen er nog, alhoewel niet zichtbaar en dragen de geschiedenis met zich mee.
Dat ik met de historie van de boom geëindigd ben is geen toeval. Hij overspant een groot gedeelte van het relaas.
En toen ik met wijlen mevrouw Crusio over de boom en het toponiem "Langen Teen" sprak, wilde zij er niet van weten. Welke bewijzen ik ook aanvoerde, de burgemeester had gezegd dat het "Lange Steen" was. Dat was voor haar de waarheid.
Ik kreeg er "lange tenen" van en heb er het zwijgen toegedaan.

Hoogerheide, Bamis 1993.

Bronnen en literatuur:

"Zuid-Beveland". Historische geografie door C. Dekker. Van Gorcum Cie, Assen 1971.
"De Leengoederen en de Leenmannen van de Heerlijkheid Stad en Land van Bergen op Zoom". door W.A. van Ham, pag. 40 in "Bijdrage tot de geschiedenis inzonderheid van het Oud Hertogdom Brabant". 1969 Antwerpen.
"Inleiding Inventaris archief A.R.R.". G.A.B. Bergen op Zoom.
"Langs Schelde en Eendracht". W.A. van Ham 1975.
"Parochiën in het bisdom Breda". G.C.A. Juten 1930.
Copie kaart A.R.R-D87, ARR.no. 1253 Bruyncruis A.D. 1631.G.A.B.
Copie kaart A.R.R-D112, ARR.no. 1260 N.N. 17e eeuw G.A.B.
Copie kaart Korteven 18e eeuw uit "Woensdrecht en Hoogerheide" 1984.
Copie kaart Woensdrecht 18e eeuw, bidem.
Copie kaart Cijnsboek 1760. inv. no. A.R.R.1377 G.A.B.
Copie kaart ibidem. 1760-1769 met recapitulatie 1378. G.A.B.
Copie kaarten no. 1 en 3 uit "Schelde en Rijn verbonden". W.A. van Ham 1975.
Krante-artikel met foto. "Brabants Nieuwsblad" d.d. 25 april 1977.
Cijnsregister Woensdrecht A.D. 1566. ARR. G.A.B.
Schotboek 1696 Woensdrecht 1696. con. no. 252 archief Woensdrecht A.N.B.Z.
Omslagen uit de hoofdgeldregisters tussen 1702-1770. ibidem.
D.T.B. Huijbergen nos. 2 en 4. ibidem
D.T.B. Ossendrecht nos. 4 en 5. ibidem.
D.T. Woensdrecht in serie. ibidem.
Uit *"Rechterlijk Archief Woensdrecht"* registers en inv. nos. R8 en 32. ibidem.
Acten en stukken van diverse aard uit rechterlijk archief Woensdrecht. ibidem.
"De Oude Hinkelnoordpolder". Tijding 1983-1. A.J. Pijnen.
Uitgave Archivaat Nassau-Brabant no. 65 - 1985, blz. 20-27.
"Verdwenen Venen". Historische uitgaven, reeks 8, no. 7 -1989 door Karel Leenders.

Afkortingen - verklaringen:

A.R.R = Archief Raad en Rekenkamer.
A.N.B.Z. = Archief Nassau-Brabant Zevenbergen.
G.A.B. = Gemeentearchief Bergen op Zoom.
N.N. = onbekend.
ibidem = op dezelfde plaats.

Mijn dank aan de heer R. v.d. Bergh die de geëxcerpeerde tekst over de verpachting van "Langen Teen" anno 1637 uit zijn computerbestand ter beschikking heeft gesteld.

HULPVERLENING IN 1914

De moord te Serajewo op Frans Ferdinand en zijn echtgenote Sophie, het Oostenrijks-Hongaars troonopvolgerspaar, is in juni 1914 de lont ontsteken in het kruitvat Europa. De politieke spanningen waren de laatste jaren in Europa dusdanig toegenomen, dat het afgewezen ultimatum betreffende vrije doorgang voor het Duitse leger via België naar Frankrijk alleen maar gevolgd kon worden door gewelddadige acties. De Duitse aanval begon in de vroege ochtend van 4 augustus 1914.
De Belgische militaire tegenstand was taaier, de burgerbevolking vijandiger dan de Duitsers hadden verwacht. Het oorlogsgeweld dat over België trok werd hierdoor nodeloos wreed. Het is begrijpelijk, dat vele mensen op drift raakten en vluchtten. Honderdduizenden zochten bescherming in Nederland en verbleven korte of lange tijd in het Brabantse grensgebied. Dat vluchtelingen problemen veroorzaken ten aanzien van de huisvesting en de voeding, zal de huidige generatie bekend in de oren klinken.We vonden voor u in de dossiers van de gemeente Woensdrecht, welke zich bevinden in het streekarchief te Zevenbergen, een voedingsadvies met een economische achtergrond, wat wij u niet wilden onthouden.

Hoogerheide, november 1993. L. v.d. Bergh.

Gewone mossel (mytulis edulis)

PROVINCIE NOORDBRABANT.

A Nr. 12.

Ie AFDEELING.

Onderwerp:
Mosselen.

Bijlagen: 2.

's HERTOGENBOSCH, den 27n October 1914.

Bij dezen heb ik de eer U te doen toekomen een exemplaar van eene door het Koninklijk Nationaal Steuncomité 1914 aan alle Plaatselijke Steuncomité's gezonden circulaire dd. 17 dezer.

Mocht in Uwe gemeente gevestigd zijn eene organisatie, die de verpleging der Belgische vluchtelingen beoogt, zoo gelieve U haar met den inhoud der bijlagen dezes in kennis te stellen. Naar het Koninklijk Nationaal Steuncomité 1914 mij mededeelt, zijn de mosselen in België toch meer dan in ons land een veel en met graagte gegeten volksvoedsel, dat door zijn voedzaamheid en gemakkelijke bereiding voor verstrekking aan de vluchtelingen in het bijzonder in aanmerking komt.

Waar het voor tal van visschersplaatsen van groot belang is, dat een behoorlijke afzet van mosselen, welke door den oorlogstoestand in zulk een hooge mate belemmerd wordt, wordt verkregen, heb ik de eer Uwe medewerking in deze te verzoeken.

De Commissaris der Koningin in de provincie Noordbrabant,
A. VAN VOORST TOT VOORST.

Aan de Gemeentebesturen
in Noordbrabant.

KONINKLIJK
NATIONAAL STEUNCOMITÉ 1914.

EERE-VOORZITSTER:
H. M. DE KONINGIN.

Betreffende: MOSSELEN.

No. 1105 A. (visch)

25

's-GRAVENHAGE, 17 October 1914.
NIEUWE UITLEG 12. TEL. NO. 6499.

In verband met den oorlogstoestand is de uitvoer van *mosselen*, welke in normale tijden rond 40 millioen KG. per jaar beloopt, grootendeels onmogelijk geworden. Daardoor worden de visschersplaatsen Bruinisse, Philippine, Tholen, Yerseke en eenige andere plaatsen in Zeeuwsch Vlaanderen en langs de Noordelijke Zuiderzee, zwaar getroffen.

Aanstonds is door belanghebbenden getracht binnen de grenzen van ons land een behoorlijk afzetgebied te krijgen. Voorloopig is deze poging ten opzichte van Rotterdam boven verwachting geslaagd. Onder medewerking van het Rotterdamsche Steuncomité worden wekelijks groote hoeveelheden mosselen aangevoerd en door venters (meest werkeloozen) in de stad verkocht.

Wat in Rotterdam gelukt zal zeker ook in tal van andere plaatsen kunnen slagen. Mosselen toch vormen een goed en goedkoop volksvoedsel en kunnen op verschillende wijzen zeer smakelijk worden bereid.

Bij deze circulaire is een gedrukte aanbeveling gevoegd, ongeveer van denzelfden inhoud als die, welke in Rotterdam met goedkeuring van het Steuncomité door de venters aan de koopers wordt rondgedeeld. Daarop komen eenige recepten voor en wordt tevens een berekening gegeven van de kosten, welke noodig zijn voor een eenvoudig middagmaal van 5 personen.

Het Koninklijk Nationaal Steuncomité wil gaarne medewerken om den verkoop en distributie van dit volksvoedingsmiddel te bevorderen.

Het wenscht daarom op het volgende de aandacht te vestigen:

Voor Zeeland is thans onder de auspiciën van ons Comité een Centraal Bureau opgericht, voor de bevordering van den afzet van Zeeuwsche mosselen, gevormd door Burgemeesters en eenige notabelen van de vier voornaamste visschersplaatsen in Zeeland. Teneinde toch een billijke verdeeling van de leveringen te verkrijgen over de verschillende visschers, is het noodzakelijk, dat de bestellingen op een centraal punt inkomen.

Genoemd Centraal Bureau heeft zich bij ons Comité aangesloten, zoodat hare gestie in overleg met ons Comité, meer in het bijzonder met de Subcommissie voor de Visscherij, zal plaats hebben.

Wij verzoeken daarom dringend eventueel alle bestellingen, voor zooveel die niet aan particuliere handelaren geschieden, rechtstreeks bij dat Centraal Bureau te doen, en wel **aan het adres van het lid van het Bureau, den Heer P. A. DE JONG, te Tholen, telefoon No. 17.**

De prijs der mosselen is door het Bureau aanvankelijk vastgesteld op *f* 1.75 per baal van omstreeks 90 K.G., inclusief verpakking in balen, maar **zonder** vrachtkosten; indien de mosselen niet per baal, maar in grootere hoeveelheden van 50 tot 100 ton los in het vaartuig worden geleverd, bedraagt de prijs voor Rotterdam en andere plaatsen bezuiden de Maas *f* 1.40 per ton. Voor verder gelegen plaatsen ondergaat de prijs eenige verhooging.

Bij dergelijke prijzen zijn de mosselen naar verhouding **aanzienlijk goedkooper dan het goedkoopste rundvleesch en zelfs dan paardenvleesch.**

5 KG. mosselen, die men in Rotterdam voor 15 cent verkoopt, en gekookt, ruim 7 ons uitgepelde mosselen geven, hebben een **eiwit gehalte van 132½ gram.**

1 KG. mager rundvleesch van *f* 0.90 per KG. bevat 205 gram eiwit.
1 „ paardenvleesch „ „ 0.70 „ „ „ 215 „ „

dus:

132½ gram eiwit uit mager rundvleesch kost	f 0.59
132½ gram eiwit uit paardenvleesch kost	„ 0.43
132½ gram eiwit uit mosselen kost	„ 0.15

Op aanvrage wordt het gewenschte aantal aanbevelingen met recepten voor de toebereiding ter uitreiking aan de koopers bij den verkoop, door de zorg van den Heer DE JONG toegezonden.

De Algemeene Secretaris:

Koninklijk Nationaal Steun-Comite.

Sub-Commissie voor de Visscherij.

Eet Mosselen.

Gij hebt een goedkoop en uitstekend voedsel, dat vleesch vervangt.

Gij voorkomt werkloosheid en de armoede onder honderden Nederlandsche visschers.

Gij helpt honderden, die werkeloos zijn, aan een bestaan als venter.

Toebereiding.

Maak de mosselen eerst goed schoon, trek er de draden af, die aan de platte zijde uitsteken, kook ze daarna op de bekende wijze door ze in een pan **zonder water** op te zetten. Een emmer, wegende ± 5 K.G., geeft ruim **7 ons** uitgepelde mosselen.

Wilt ge ze gekookt eten, voeg er dan, wanneer de mosselen worden opgezet, een weinig selderij en een fijn gesneden ui bij.

Eet ge ze gestoofd of gebakken, dan is deze bijvoeging niet noodig en moeten zij **nà het koken** als volgt worden behandeld:

Gestoofd.

1.	7 ons uitgepelde mosselen . . .	*f* 0.15
	4 d.L. (bijna $^1/_2$ liter) taptemelk .	„ 0.02
	Selderij, peterselie of uien . . .	„ 0.01
	Aardappelmeel, noot	„ 0.00$^1/_2$
	$^1/_2$ ons margarine.	„ 0.04
		f 0.22$^1/_2$
	3 K.G. aardappelen	„ 0.09
		f 0.31$^1/_2$

De uitgepelde mosselen opzetten met de taptemelk, het vet of de margarine, de gehakte selderij en peterselie en noot, hiermede ± 10 minuten zachtjes koken en het vocht binden met aardappelmeel.

2.

7 ons uitgepelde mosselen	ƒ 0.15
60 gram (ruim $^1/_2$ ons) margarine .	„ 0.05
1 theekopje azijn, aardappelmeel .	„ 0.01
gesneden uien	„ 0.01
	ƒ 0.22
3 K.G. aardappelen	„ 0.09
	ƒ 0.31

De gekookte mosselen opzetten met het mosselwater, dat na het koken in de pan is gebleven, de margarine en de azijn, ± 10 minuten koken en het vocht binden met aardappelmeel.

De hoeveelheid margarine kan gewijzigd worden naar gelang er meer geld aan het eten besteed kan worden.

Gebakken.

1.

7 ons gepelde mosselen	ƒ 0.15
± 1 ons boter	„ 0.15
gesneden uien	„ 0.01
	ƒ 0.31

De gekookte mosselen aan een dun stokje rijgen, of wel los in de pan leggen, bestrooien met peper, wikkelen in citroensap of azijn, daarna door bloem halen en bakken in heete boter.

2.

7 ons gepelde mosselen	ƒ 0.15
± 1 ons margarine	„ 0.08
gesneden uien	„ 0.01
	ƒ 0.24

Bereiding als recept 1.

MECHANISCHE ORGELS IN HET ZUIDKWARTIER

(Ossendrecht, Woensdrecht, Hoogerheide, Putte, Huijbergen ± 1920 - ± 1960)

door Marcel Moors, in samenwerking met Jack Jacobs, Roosendaal, met gegevens uit diens dansorgel-documentatie.

Theophile MORTIER uit Antwerpen, oorspronkelijk havenwerker, begon 1877 met reparatie verrichten van en handel drijven in Gavioli-orgels, uit Parijs, waar Gavioli, afkomstig uit Italië, zich gevestigd had.

Mortier, gehuwd zijnde en café-danszaal met Gavioli-orgel exploiterend, begon ±1908 met fabricage van orgels in Antwerpen, Bredastraat 62, bij Damplein (spoorwegstation Dam), in de omgeving van het latere Sportpaleis, orgels die in cafés de functie van dansorgel kregen.

Latere concurrenten werden in de jaren 1930 de (vier) gebroeders **DECAP**, met fabriek in de Essenstraat 22-24 (dicht bij Bredastraat), die daarvóór ook handel dreven in orgels. In 1933 begon bovendien **Frans DECAP** met orgelfabricage in Herentals.

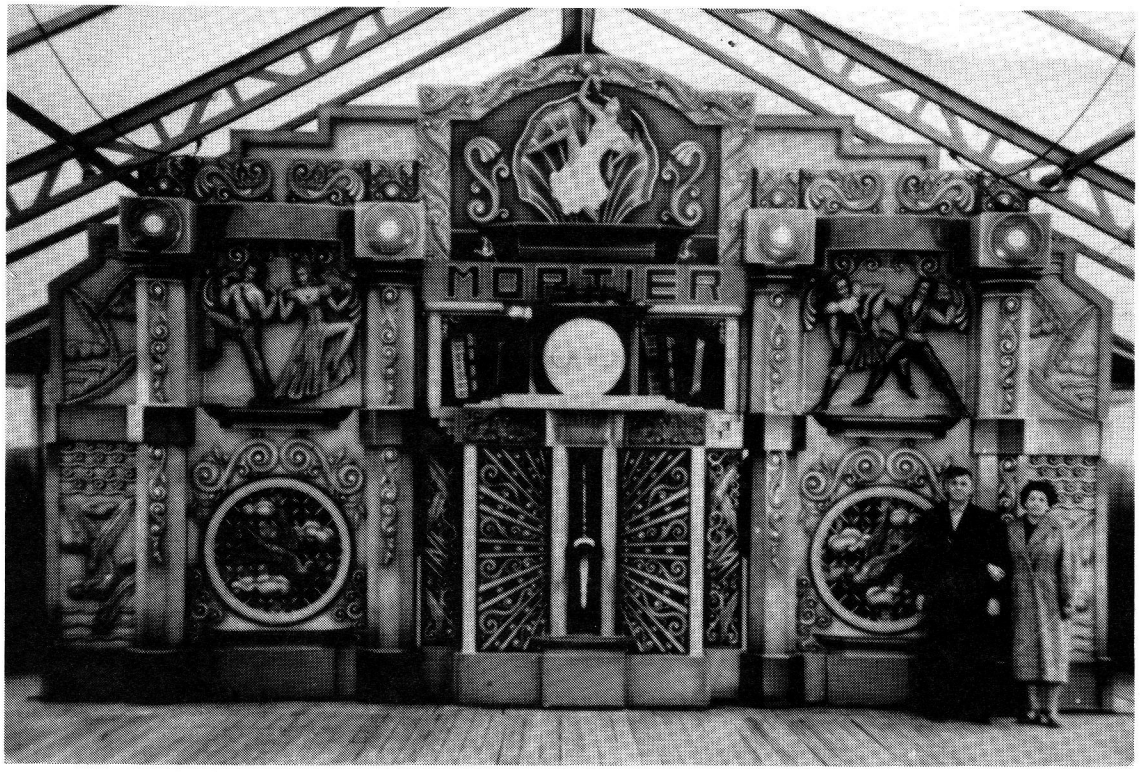

"Steeple Jazz" Mortier orgel, bouwjaar 1948.
Eigenaar Louis Heynen met Roosendaalse vrouw Lien Vermunt vóór het orgel.
Foto uit de verzameling van Jack Jacobs, Roosendaal.

De meeste orgels in de cafés in het Zuidkwartier waren in genoemde periode afkomstig uit België, zoals orgels van **Joseph BURSENS** uit Hoboken, die in 1928 opgevolgd werd door zijn zoon Arthur.

Orgels werden gebouwd door **Remond DUWIJN** uit Wilrijk, later wonend Laeken-Brussel, **E. TASANO** uit Antwerpen en **Aimé KOENIGSBERG** uit Antwerpen, later Brussel, tijdens W.O. I als vluchteling werkend in Roosendaal.

Louis VERMEULEN (en zonen) uit Roosendaal, bouwde en repareerde orgels tot 1930.

Omstreeks 1933 werd het eerste accordeon geplaatst op Mortier- en Decap-orgels, op welke laatste, vanwege de allengs populair geworden ritmische notatie, de aanduiding **JAZZ-ORGAN** geplaatst werd. Veel later op orgels geplaatste instrumenten als saxofoons en trompetten hadden geen functie in muziek-weergave. De toetsen van die instrumenten bewogen, maar de muziek kwam uit het orgel.

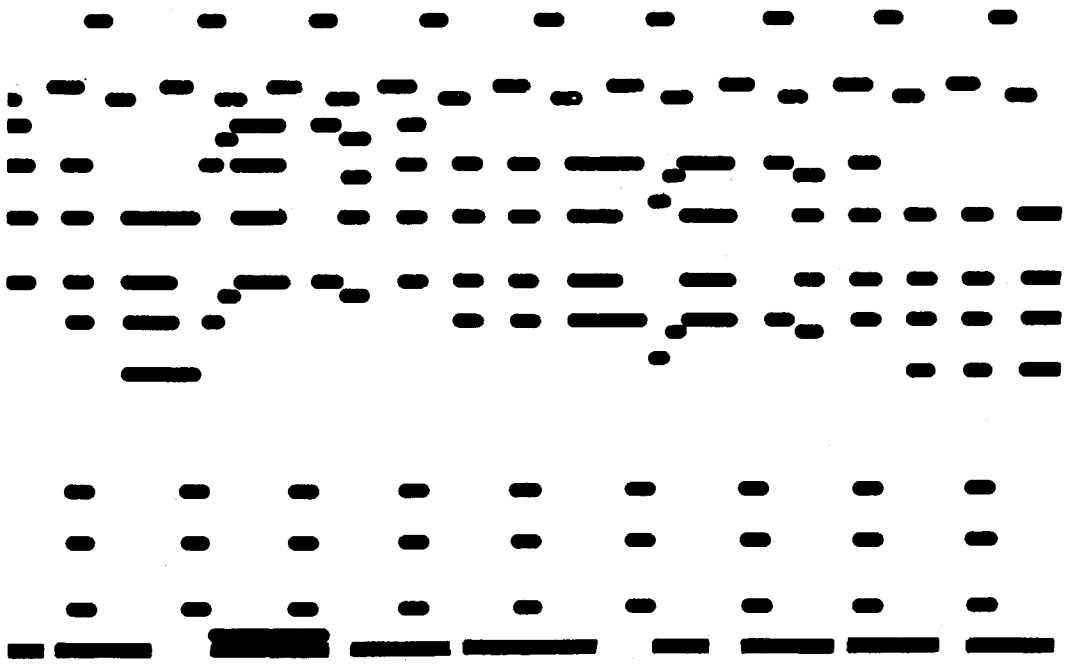

Afdruk van hardkartonnen harmonica-boek,
beschikbaar gesteld door L. van Thillo, Ossendrecht.
"Boek"-informatie: (a. karton 1 mm. dik.
(b. karton 375 mm. breed.
(c. karton 8 meter lang.

Bekende noteurs, mannen die minutieus en kunstzinnig aangaven, noteerden waar de gaatjes in kartonnen harmonica-zigzagboeken (waarop vermelding lied, componist, noteur en soort dans) geponst dienden te worden in genoemde periode 1920 - 1960 waren: EUGENE PEERSMAN uit Antwerpen, vanaf 1919 in vaste dienst bij Mortier, URBAIN VAN WICHELEN uit Hove bij Antwerpen, LOUIS SOMERS uit Merksem, de laatste noteur van Mortier; ARTHUR PRINSEN uit Brasschaat, AUGUST SCHOLLAERT uit Aalst, MARCEL BARTIER uit Schaerbeek Brussel, ALPHONSE DUFY uit Brussel, JAN GILLESEN uit Antwerpen, ABEL FRANS uit Rumst bij Boom, LOUIS THYS uit Antwerpen en ALBERT DECAP uit Antwerpen.

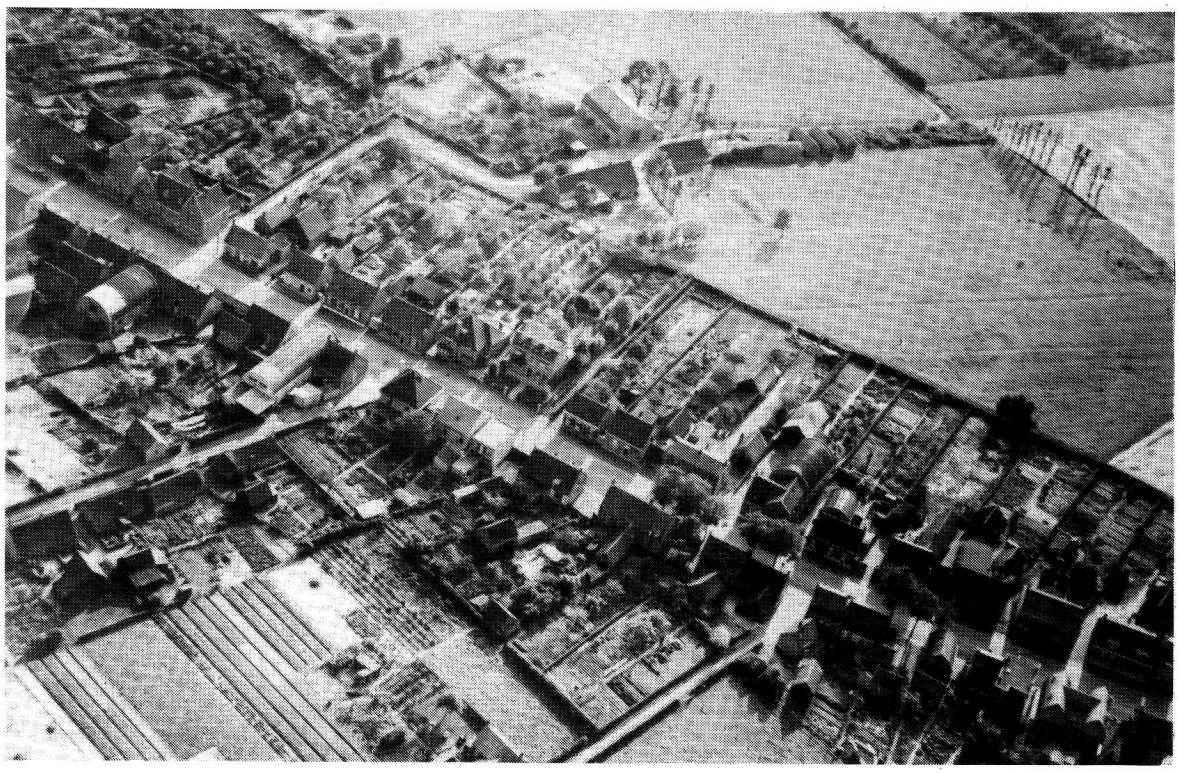

Luchtfoto anno 1937. Middenachter boerderij Jac. Simons.
Aan één zijde straat, koepeldaken Verschuuren en Nuyen, aan andere zijde koepeldaken Michielsen, Stuyts en de Vos.

De orgelverhuurders brachten naast het orgel ook de dansvloer mee. Begin jaren 1930 werden orgels nog met de hand aan een wiel gedraaid, hetgeen niet alleen een zwaar karwei was, maar de sterkte van het draaien kon het ritme beïnvloeden.

Na het wiel kwam de elektrische aandrijving. Daarbij was enigszins sensationeel het

enkele seconden durende rommelende geluid vóór een lied ten gehore werd gebracht. Enkele zalen hadden een koepeldak, naar voorbeeld uit België, vanwege de omvang en ten gunste van de acoustiek der orgels. De twee zijmuren van de danszaal waren verbonden met ijzeren stangen, die bijgesteld konden worden in verband met het eventueel naar buiten wijken der muren. Vóór het orgel, waar pal langsheen gedanst werd, werd vaak een kaart geplaatst waarop vermeld: "Verzoeke geen glazen op het orgel te plaatsen".

De orgels draaiden alleen ter gelegenheid van kermis (zondag, maandag en dinsdag) en ook wel met carnaval. Op zondag pas toegestaan in de namiddag na beëindiging van het "Lof" in de kerk. Sluiting alle dagen om 23.00 uur. Het kon zo druk met mensen zijn, op de dansvloer, in café en zaal, dat bij het binnenkomen vanuit de straat het orgel bijna niet te horen was.

Links en rechts van de dansvloer waren banken, waarop toeschouwers en wachtenden. Mannen, gekleed in kort wit jasje, begaven zich na een lied tussen de dansenden, roepend "asteblief!", om per danspaar 3, later 5 centen op te halen: het betekende "half uit". Een roep van één der mannen was het sein voor de boekenlegger hetzelfde lied voor de tweede maal te draaien.

Tussendoor werd op de vloer paraffine geraspt, vermengd met zaagsel.

Kon,vanwege de omvang, een orgel niet in een café geplaatst worden, dan werd het wel buiten geplaatst, met een bruin zeil erover heen, tegen een open raam, zoals dat bijvoorbeeld het geval was in Woensdrecht met café "Nieuw Amsterdam" en café "De Hoefsmid".

Het meest populair waren orgels die "de laatste nieuwe" (schlager, tophit) draaiden; zo erg zelfs, dat orgels zonder die tophit (welk woord evenwel toen nog niet in zwang was) door velen gemeden werden.

Alvorens de kermis begon en tijdens het begin van het draaien der orgels werd door mensen gemompeld waar "de laatste nieuwe" te horen was.

Hieronder volgen namen (met geboorte- en eventueel overlijdensjaar) van eigenaren, verhuurders en huurders van dansorgels. Allen waren ooit geboren en woonachtig in de vermelde dorpen.

HOOGERHEIDE

Antonius ("polder") Borremans (1881-1959) koopman, voerman, café "De Zwaan", draaide orgel in café en verhuurde Mortier-orgel.

Ludovicus ("witte") de Vos (1877-1959) koopman, café "In de Karton", zijn zaal had geen echte koepel, maar toch wel een speciaal dak (te zien op de luchtfoto), verhuurde ook een Mortier-orgel.

Alphons ("Dollie") Michielsen (1878-1943) en zijn zoon **Johann** (1905-1989) beiden koopman, café "Casino", zaal met koepeldak, verhuurden ook minstens drie Mortier-orgels, waarvan één mooi, groot. Het was het eerste adres dat orgels vervoerde per vrachtwagen.

Ludovicus ("Vinus") Suijkerbuijk (1883-1968), koopman, (pettenwinkel), geen café, verhuurde twee orgels, maar had in het begin een z.g. Trapstel, dat een front had, gelijkend op dat van een orgel: grote trom, kleine trom en bekken werden trappend bediend door de accordeon spelende eigenaar.

Louis Timmermans (1896-1981),koopman, geen café, geboren Zandfort, Hoogerheide, zoon van bekende Ko Timmermans (1842-1923), koopman in manufacturen, herbergier en vader van 28 kinderen. Louis verhuurde twee **DUWIJN**-orgels.

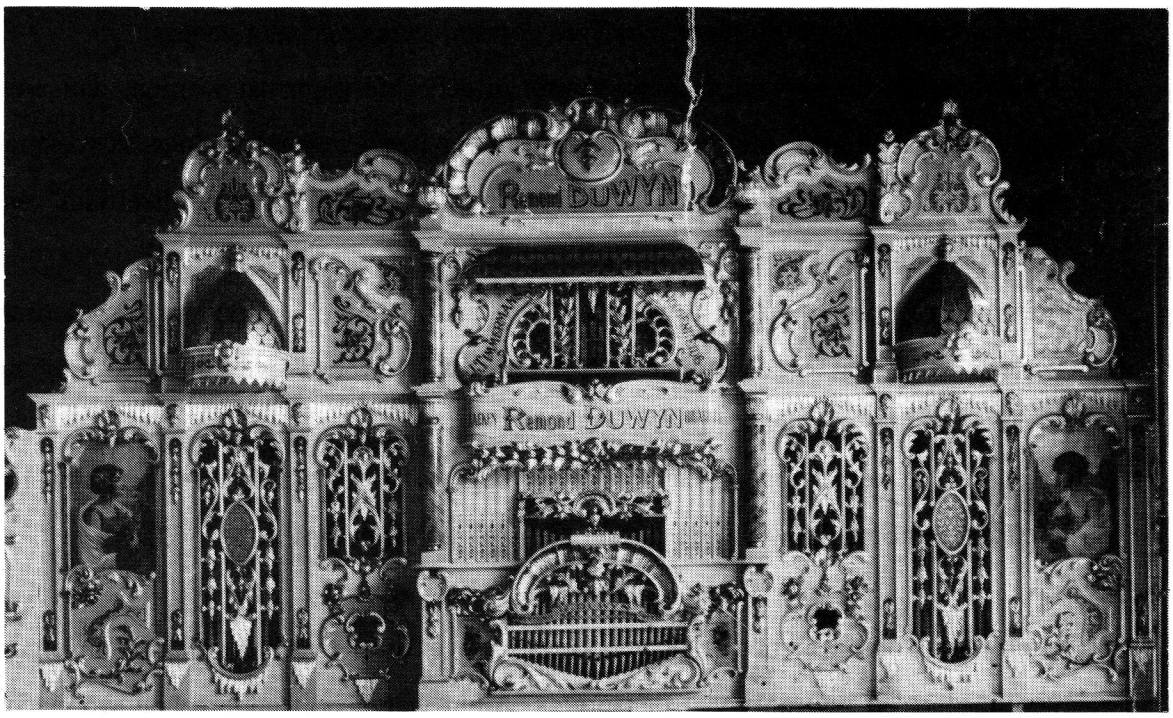

Duwijn dansorgel ±1927 van Louis Timmermans. Op het orgel:"L. Timmermans, Hoogerheide". Foto uit de verzameling van Jack Jacobs, Roosendaal.

Piet Timmermans (1892-1978) ook een zoon van Ko, verhuisde naar Rotterdam en werd daar één van de grootste straatorgel-verhuurders van Nederland. Hij was vertegenwoordiger voor Decap in Nederland.

Louis Heynen (1900-1975), zwager van café-houder Piet Nuyen, verhuisde met andere familieleden naar Tilburg, geen café, werd zeer bekend en groot dansorgel-verhuurder in Zuid-Nederland; bezat vóór W.O. II twee orgels tegelijkertijd voor verhuring, na W.O. II idem 4 à 5 orgels.

Jacobus ("Ko") de Nijs (1884-1957), zoon van Johannes de Nijs en Adriana Plompen, verhuisde, 25 jaar oud, naar Oosterhout, huwde daar, exploiteerde in die plaats café "Kanonnier", was tevens kolenhandelaar, liep oorspronkelijk met paard en wagen, waarop groot, in Roosendaal gebouwd, Koenigsberg-draaiorgel (op het orgel: "J. de Nijs-Martens"), dat later als café-dansorgel diende. Hij had meerdere orgels tegelijkertijd in bezit. Zeer bekend orgel van hem was het grootste type Decap-dansorgel RUPEL I, genoemd naar de rivier Rupel in België.

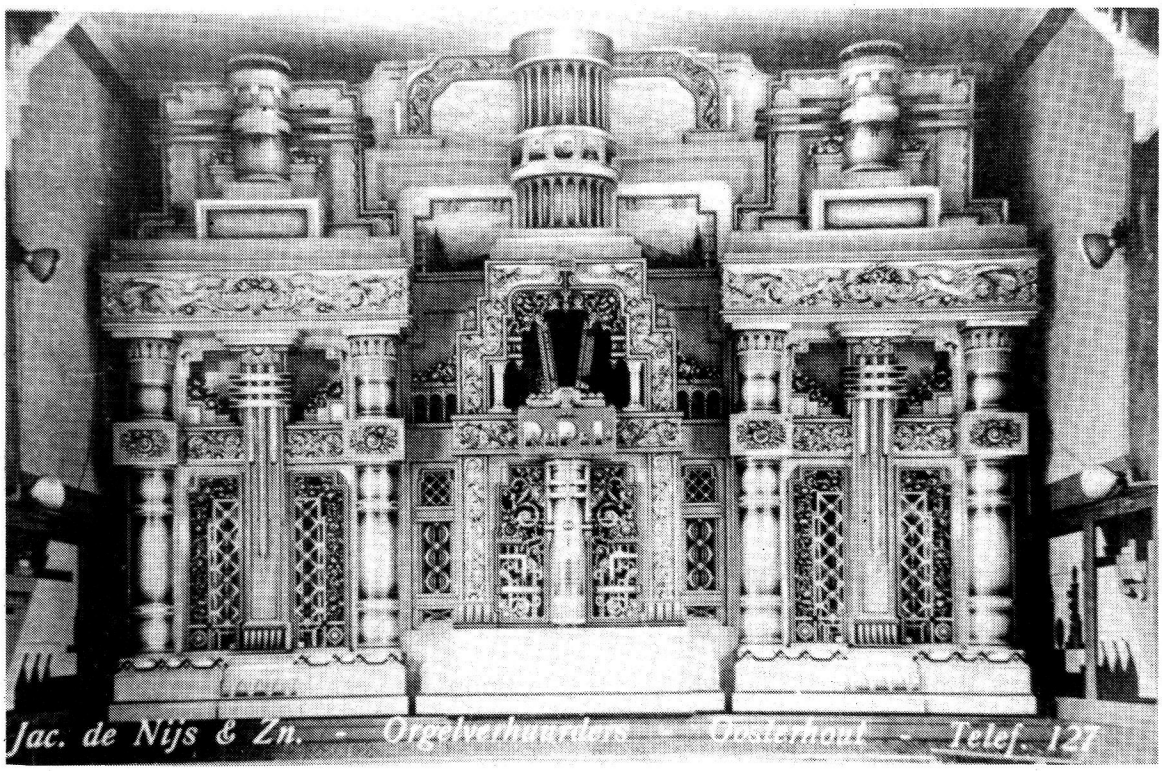

Grootste type Decap-dansorgel RUPEL I van Ko de Nijs en zoon 1938-1964.
Foto uit de verzameling van Jack Jacobs, Roosendaal.

(er bestonden ook orgels Rupel 2, 3 en 4). Rupel I was gebouwd in 1936, in bezit van Ko de Nijs van 1938 tot 1957; daarna van zijn zoon Adrianus, tot het in 1964 gesloopt werd wegens waterschade. Tijdens W.O. II was dit orgel bij Ko in opslagruimte. Het was grijs en zilver beschilderd en stond september 1945 tijdens de eerste na-oorlogse kermis in Hoogerheide in zaal "Alcazar" .

Ko de Nijs verhuurde alom orgels: in Oosterhout, Roosendaal, Kruisland, Etten, Tilburg, Made, Vught, Raamsdonksveer, Vlijmen, Breda, Dussen, Geertuidenberg, Hoogerheide, Ossendrecht, Putte N.Br., Halsteren, enz.

Petrus Johannes ('Wannes') de Nijs (1886-1952), evenals zijn broer Ko geboren Zandfort, Hoogerheide, geen café, verhuurde twee orgels, waaronder een Koenigsberg-orgel.

Alphons de Nijs (1892), broer van Ko verhuisde naar Raamsdonk, daarna naar Geertruidenberg, koopman en in beide plaatsen café met orgels.

Frederik de Nijs (1894), broer van Ko, was accordeonist en had een Trapstel.

Gerardus ('Gurk') Jansen (1883), verhuisde naar Vlissingen, exploiteerde daar aan de strandboulevard een café met orgel en verhuurde vanuit Vlissingen wel vijf straatorgels.

Adrianus ('Kanus') Stuyts (1868-1955), café "De Arend", had als eerste in Hoogerheide danszaal met koepeldak, dat 1993 aan de achterzijde nog te zien is; zoon **Frans Stuyts** (1919) had in hetzelfde café een Bursens- later een Decap-orgel.

Pertus Nuyen (1891-1976), café "Alcazar", kolenhandelaar, zaal met koepeldak.

Adam Verschuuren (1895-1954) bakker, café "Bellevue", tevens harmoniezaal, danszaal met koepeldak.

Petrus Schuurbiers (1879-1953), koopman-kolenhandelaar, café "De Regenboog" met orgel.

Christiaan ('Sjaan') Quik (1880-1963), verhuisde via Wouw naar Roosendaal waar hij café-danszaal "Tivoli" met orgel exploiteerde, hoek Nispense- en Raadhuisstraat.

Petrus Brooymans (1877-1961), café "De Hoop" had een keer een orgel in zijn café.

Alphons Michielsen (1896-1954), café "Boulevard" had een keer een orgel in zijn café.

WOENSDRECHT

Petrus Kuylen (1890-1965) landbouwer, had in zijn café "Non Plus Ultra" een orgel.

Josephus Huybrechts-Verdult (1898) ("Kaat Verdult" 1900) had buiten tegen open raam café "Nieuw Amsterdam", een orgel.

Cornelis Willemen (1856-1940), eveneens tegen open raam café "De Hoefsmid", een orgel.

Johannes ("Kees") Peeters (1896-1991), timmerman-voerman had in zijn café "Zeelandia" een orgel.

Florent van der Poel (1907-1980), veekoopman, café "Polderzicht", danszaal met koepeldak dat in 1993 nog te zien is.

Louis Jonckheere (1888-1950) landbouwer, café "De Zwaan" met orgel.

Adrianus Verbeek (1900-1984) café-houder - straatmaker, café "De Kroon", danszaal met orgel.

OSSENDRECHT

Bernardus ("Schoetje") Clarijs (1876-1969) koopman - café, had oorspronkelijk een Trapstel (zie foto), verhuurde orgels (vervoer met paard en wagen) o.a. een groot en een klein Duwijn-orgel in diverse plaatsen, b.v. Oud-Gastel, Roosendaal, Kruisland en Zundert.

Trapstel ±1908, voorzien van twee trommels en triangel; met Bernardus Clarijs. Speelde alleen op kermis in café en met speciale vergunning.

Victor Wouters (1900), koopman-rijwielhandelaar, café "Victoria", danszaal met koepeldak.

Adrianus Sebrechts (1889) kolenhandelaar, café "Casino", zaal met koepeldak.

Benedictus van der Poel (1881-1939), koopman in varkens, veehandelaar, café "Harmoniezaal", met orgel.

Henricus Bogers (1886) voerman, café "Boulevard", met orgel.

J.B. Hendrickx (1871),café met koepeldak en orgel.

Livinus Clarijs (1885), taxi - busondernemer, café "De Jager", met orgel.

Jan Burremans ("Jan van Toppe") (1905-jaren 1970), wonend Hageland, geen café, verhuurde achtereen drie orgels.

JB ("Jappe") Hugens (1918), geen café, zwager van Frans van Thillo verhuurde na W.O. II een van "Schoetje" Clarijs gekocht Duwijn-orgel.

Josephus van der Venne (1902), café "De Vrede" in zaal permanent een orgel sinds 1940, dat in 1993 op dat adres nog in bezit is van zijn zoon Piet.

Frans van Thillo (1918-1985), geen café , wonende Middelstraat, groot orgelverhuurbedrijf.

Café-houder **Nagtzaam** , afkomstig uit Standdaarbuiten, exploiteerde na 1945 het café "Polderzicht", Calfven (vroeger Toon Verschuuren, daarna Leon Plompen) en had buiten in tent bij gelegenheid een orgel.

Café **J.B. Hendrickx,** Rubens.

PUTTE

Zoals in andere plaatsen alleen ter gelegenheid van kermis, orgels in de cafés.

Jacobus Daniëls (±1912-1992) caféhouder-taxibedrijf, café "De Roskam", orgel in zaal.

Ludovicus van den Weygaert (1881), landbouwer, café "Den Hoorn", echtgenote Isabella ("Lo") van Hoydonk (1882), dochter van Hubertus, vandaar "Lo van Barte", orgel op verhoogd gedeelte (toneel).

Franciscus Guns-Gijsen, café "Welkom" met orgel.

Leon van Beeck-Roeken, café "Het Anker" met orgel.

HUIJBERGEN

Het is mogelijk dat jaren geleden, b.v. jaren 1910 in Huijbergen met kermis een orgel heeft gestaan, hetwelk evenwel zo goed als niet te achterhalen is.

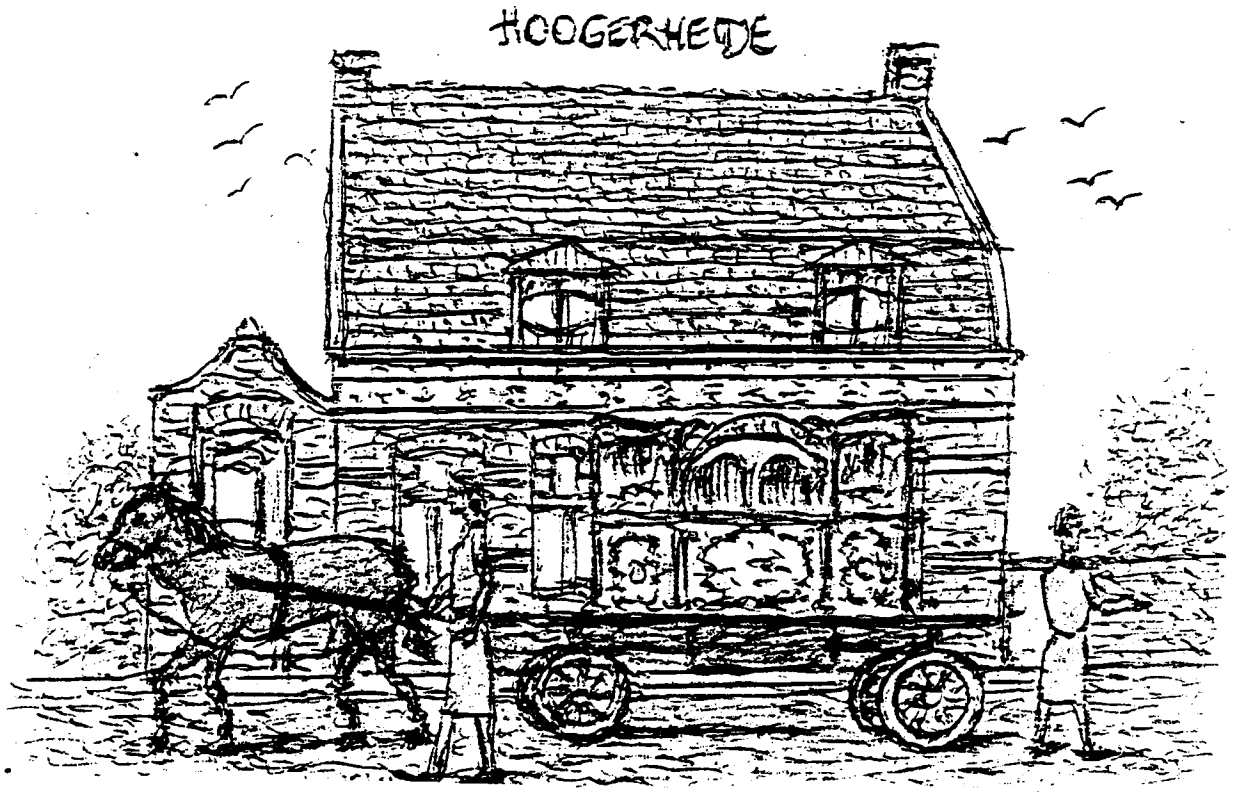

In de jaren 1930 liep door de Dorpsstraat in Hoogerheide en wellicht ook in Ossendrecht Mevr. **Jannetje Schmits-Kaapaan**, (geboren in Leiden 1888), ("vrouw Smitje", haar man was Casper Schmits, koopman in Bergen op Zoom) met paard en wagen, waarop spelend een draaiorgel. Haar dochter Jannetje (geboren in Bergen op Zoom 1918) haalde geld op, elke gift bestond uit 1 cent.

Casper Schmits was geboren in 1888 in Bergen op Zoom, maar zijn familie was oorspronkelijk afkomstig uit Den Haag.

Hoogerheide, november 1993.

WEGENKNOOPPUNT MARKIEZAAT

Tijdens de aanleg van Rijksweg 4 werd door medewerkers van Rijkswaterstaat aan het bestuur van de heemkundekring "Het Zuidkwartier" gevraagd namen voor te stellen voor de kunstwerken in de nieuwe Zoomweg.
Het verzoek is doorgegeven aan de werkgroep Toponymie, die in het voorjaar van 1992 enthousiast aan het "werk" toog.

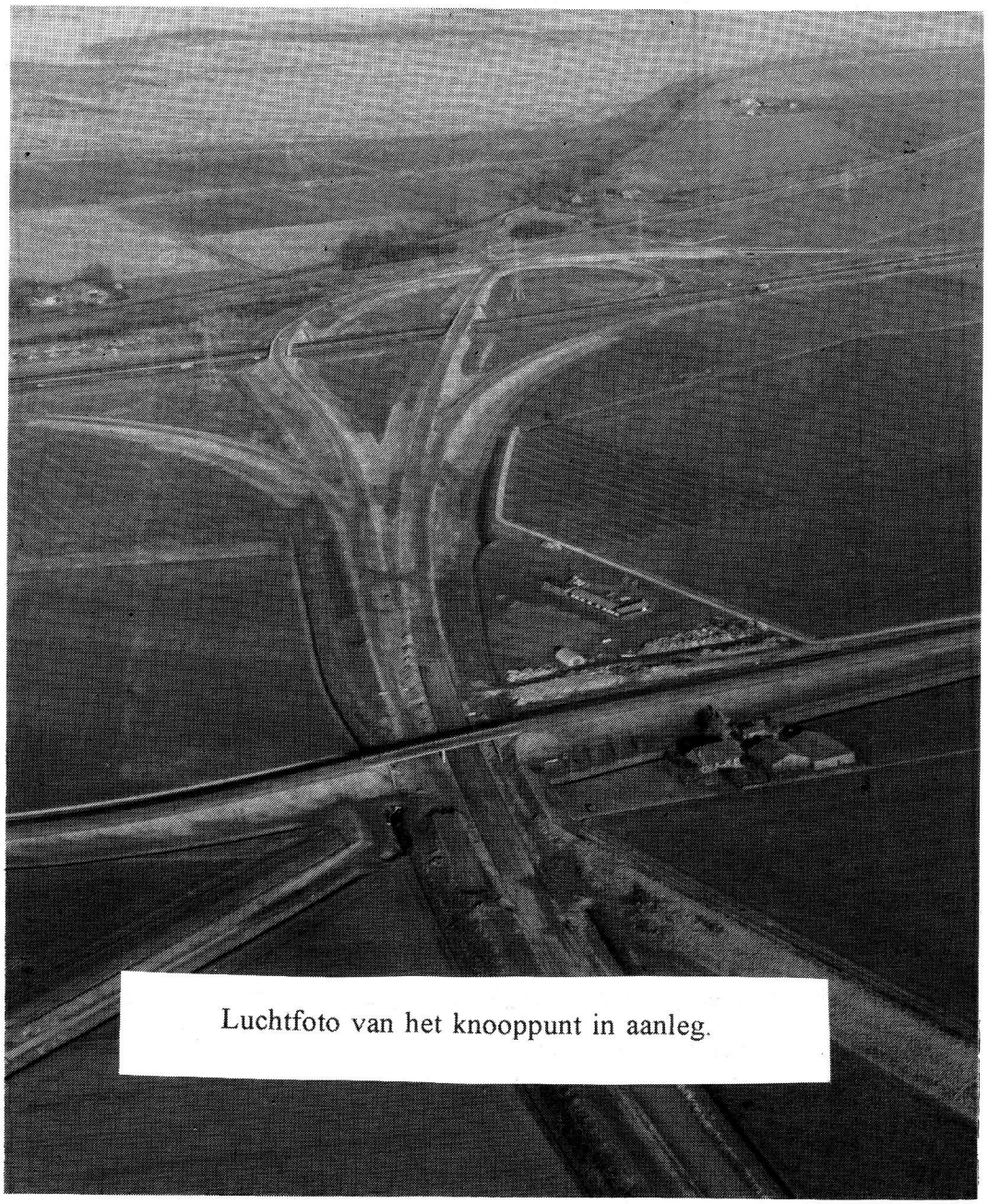

Luchtfoto van het knooppunt in aanleg.

De groep bestond toen uit de heren P.J. van den Bussche,
C. van Opdorp,
E. Suijkerbuijk,
C. Tijssen.

Deze groep heeft, na enig onderzoek en met de reeds verworven kennis van de toponymen van het poldergebied, het volgende voorstel ingezonden, waarvan we enige fragmenten laten volgen.

t.a.v. Rijkswaterstaat.

Mijne heren,

Aansluitend aan het prettige en voor ons zeer informatieve onderhoud, dat wij met u hadden d.d. 7 april j.l., zijn we gaarne ingegaan op uw verzoek twee additionele namen voor te stellen voor de kunstwerken in de nieuwe Zoomweg.

---

1. Het viaduct over de leidingstraat KW.1.

(a) Als een soort synoniem aan al hetgeen in de buisleidingen stroomt kwamen we tot het beekje "de Hinkel" of "de Inkel", dat daar ter plaatse stroomde in vroegere tijden. Daar, zo mogelijk u bekend is, de letter H aan het begin van en woord in het Westbrabantse dialect vaak niet uitgesproken wordt (en vroeger dus ook niet geschreven werd) gaat onze voorkeur dan ook uit naar de naam "de Inkel" i.p.v. "de Hinkel".

Ons 1e voorstel is : - de Inkel - of kortweg: - Inkel.

Viaducten over RW58. KW2 en KW3.

Voor deze viaducten hebben we een naam trachten te vinden, die enig verband houdt met de aan u eerder opgegeven naam 't Bolbaken.

Juist dat verband leggen bleek de moeilijkheid te zijn. Desalniettemin menen we toch enige keuzeoplossingen te kunnen aandragen.

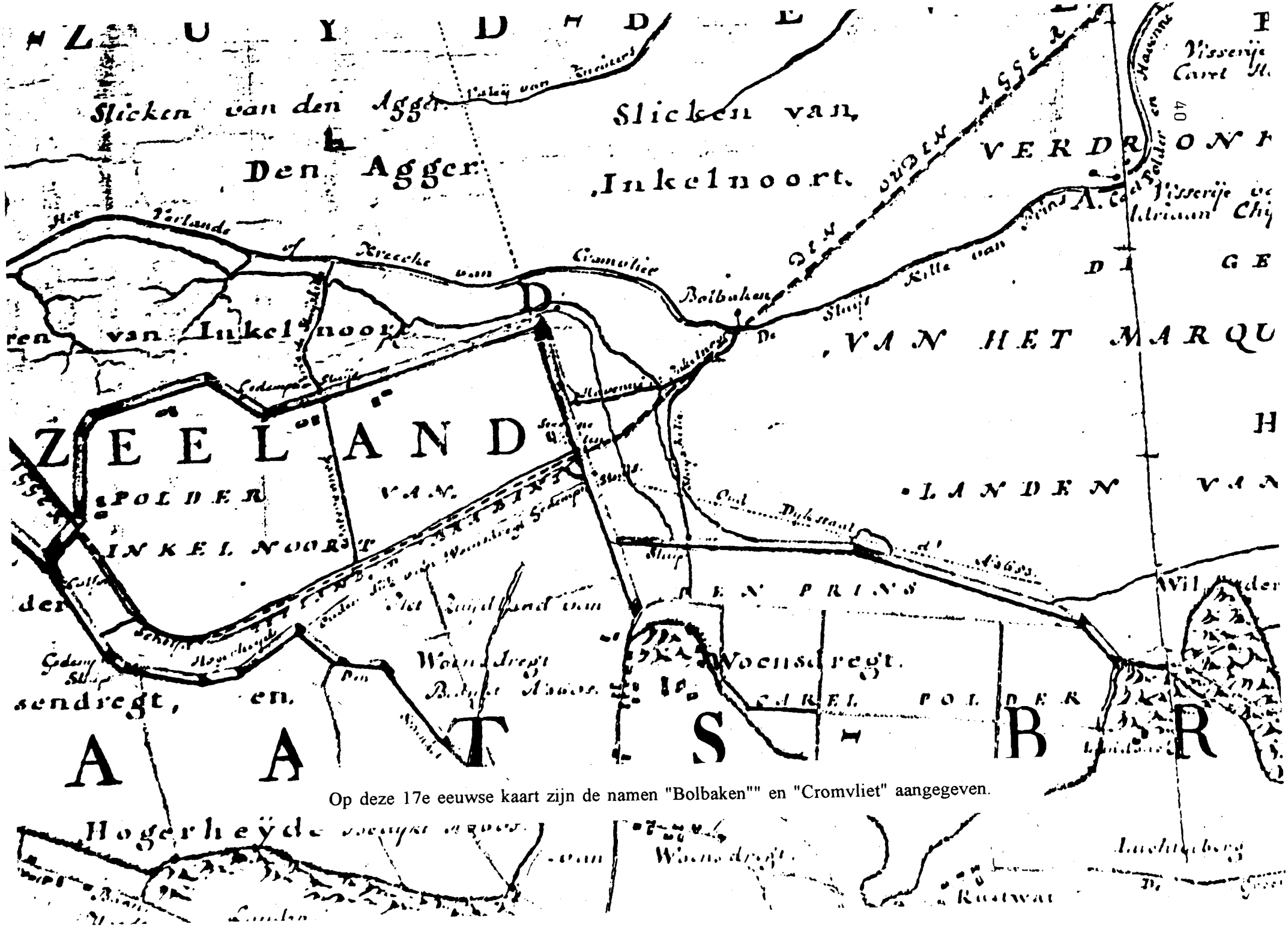

Op deze 17e eeuwse kaart zijn de namen "Bolbaken"" en "Cromvliet" aangegeven.

(a) Gaan we uit van het feit dat we ook beide viaducten de naam 't Bolbaken zouden kunnen geven, dan dient er nog een toevoeging te komen om ze van elkaar te onderscheiden. Te denken valt dan aan: "t 1e" en "t 2e Bolbaken", of naargelang de ligging aan: "'t Bolbaken-west" en "-oost".

Niet alle voorstellen zijn letterlijk overgenomen; toch heeft de werkgroep in het overleg mede de namen voor de viaducten "Cromvliet" en "Schippershuis" onder de aandacht kunnen brengen.
Tevens zorgde het volgende voorstel voor een naamswijziging van de parkeerplaats.

(a) Vroeger noemde men in de volksmond het laagliggende gebied waarin nu knooppunt aangelegd wordt "'t Scheld".
Daarmee werd niet alleen de vaargeul bedoeld waaraan Woensdrecht en Bergen op Zoom lagen, maar het begrip omsloot het hele samenstel van land, dijken, slikken en schorren in dat gebied.
Men zei o.a.: "De spoorbaan is door 't Scheld gelegd".
"'t Scheld" kan dan ook als voorloper van de naam "de Schelde" gezien worden.
Ons 1e voorstel is: - "'t Scheld".

Al met al een leuk succes voor de heren die de groep Toponymie vormden.
Opm.: foto's welwillend verstrekt door de Meetkundige Dienst, afd. Grafische Technieken van Rijkswaterstaat.

Hoogerheide, november 1993. L. van den Bergh.

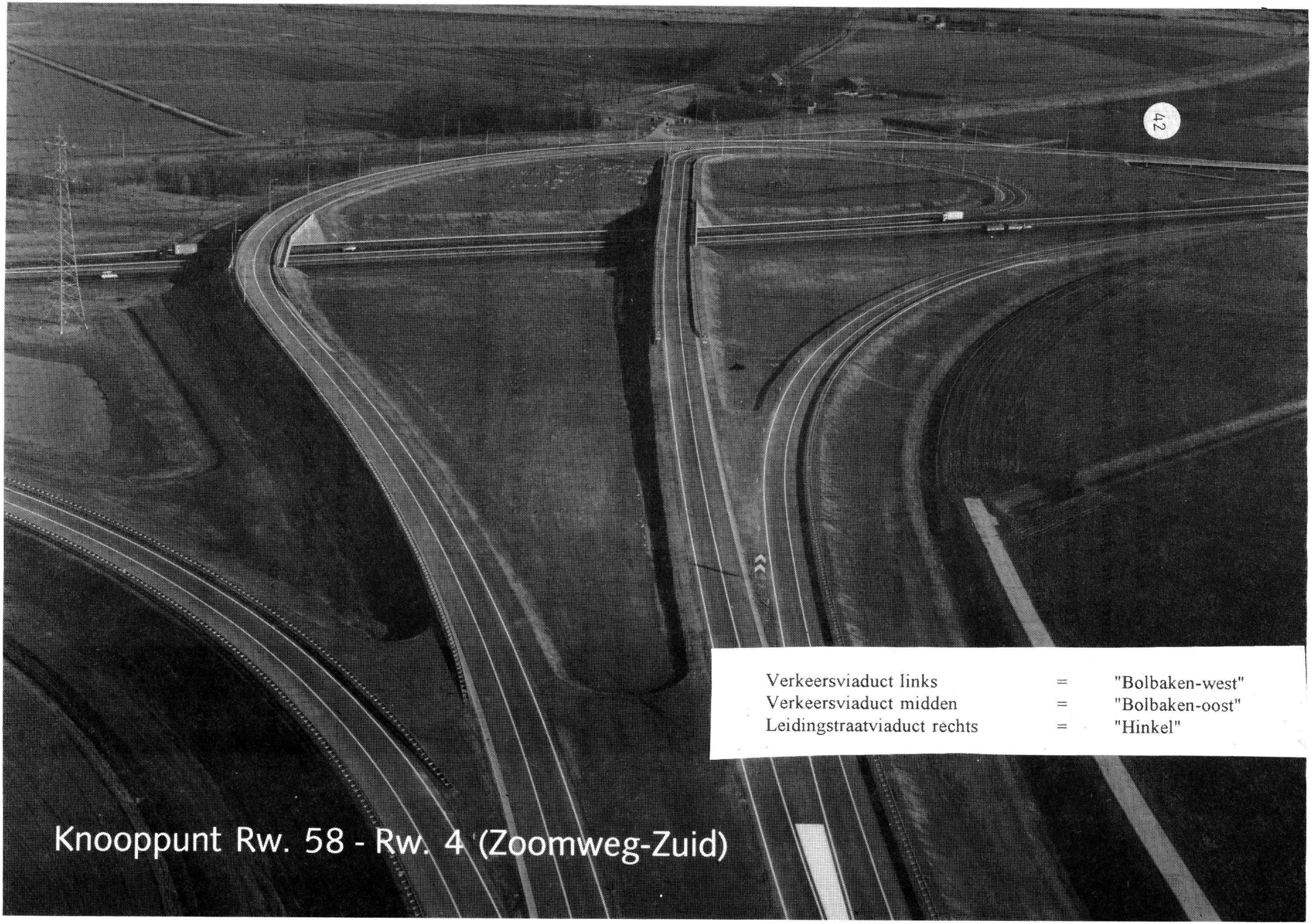

Verkeersviaduct links	=	"Bolbaken-west"
Verkeersviaduct midden	=	"Bolbaken-oost"
Leidingstraatviaduct rechts	=	"Hinkel"

DE MISPEL

De mispel is de vrucht van de mispelaar (Mespilus germanica), een oude fruitsoort die we tegenwoordig niet meer zo vaak tegenkomen. In de kruidentuin bij "Het Kwartier" te Hoogerheide staat echter nog een fraai exemplaar, waar we ieder jaar de vruchten nog van plukken.

Najaarsfoto van de mispelboom in de kruidentuin van het heemhuisje "Het Kwartier" te Hoogerheide. (Foto, Rinus Verheggen.)

De mispel is nauw verwant met de kwee, meidoorn en andere bomen uit de familie der Rosaceae. Zij komt oorspronkelijk uit Klein-Azië en is waarschijnlijk met de Romeinen via Griekenland en Italië in Midden-Europa terechtgekomen.
Zij groeit op alle grondsoorten, zolang deze maar niet te nat of te droog zijn. De mispel groeit langzaam en kan als volwassen boom ongeveer 4 tot 6 meter hoog worden.

In het voorjaar draagt de boom witte, lichtgeurende bloesem. De mispel is zelffertiel, d.w.z. dat zij zichzelf bevrucht, en draagt zonder kruisbestuiving volop vruchten. Deze verschijnen na 3 tot 5 jaar. Ze lijken qua vorm op een platte rozebottel met een bruine schil. In het vruchtvlees liggen 5 steenachtige pitten waarin de zaden zitten. De vruchten kunnen ongeveer eind oktober geplukt worden. Ze worden beter van smaak als de nachtvorst er eerst overheen is geweest. Ze moeten eerst nog een paar weken op een koele, droge plaats rijpen, of liever gezegd "rotten" - wie kent niet het gezegde "zo rot als een mispel" - totdat het vruchtvlees zacht en bruin is. De mispels hebben dan een bijzondere, niet door iedereen gewaardeerde, zoetzure smaak.

In de oudheid werd de mispel al in de geneeskunde gebruikt. De vrucht bevat laxerende bestanddelen en werd door vrouwen gebruikt om de menstruatie te verlichten. De mispel zou tevens helpen als middel tegen buikloop en koorts. Door de samentrekkende werking zijn de vruchten nuttig bij het regelen van maag- en darmfuncties. De werkzame bestanddelen zijn pectine, citroen-, appel-, en wijnsteenzuur, looistof en vitamine C.

Bladeren verspreid, aan de top fijn getand, met behaarde boven- en donzige onderzijde. Aan het einde van elke korte, bebladerde twijg verschijnt aan het begin van de zomer een enkele bloem.

Voor een ieder die eens wil weten hoe deze oude vrucht smaakt volgt hier een recept voor mispelgelei.

MISPELGELEI

Voeg eenderde deel harde mispels en tweederde deel zachte vruchten samen. Bedek ze met water en laat het geheel zachtjes pruttelen tot het fruit week is. Filter de vloeistof af en breng het sap met suiker aan de kook (500 gr. suiker op 750 cc sap) tot het de gewenste dikte heeft bereikt. Doe het in kleine potjes. Serveren bij wild of lamsvlees.

De mispels in de zon.
(Foto, Rinus Verheggen.)

Hoogerheide, oktober 1993 Heleen van Es.

Voor meer informatie zie "Groei en Bloei", september 1990.

GENEALOGISCHE KRONIEK

door Marcel Moors

Voor toelichting en bronnen: zie Tijding 1993-1, blz. 51.

BAERENTS

Johannes
huwde **Helena Folkers.**

-zoon **Hermanus** geb. 1761 Tiel (Gld.), overl. 29-9-1834 Ossendrecht, 73 jaar, timmerman,
huwde **Johanna van Pagee,** geb. 5-8-1765 Ossendrecht, overl. 3-12-1834 Ossendrecht, 69 jaar, dochter van Pieter en Anna van Pagee.

-zoon **Pieter** geb. 26-1-1804 Ossendrecht, overl. 5-10-1875 Breda, 72 jaar, timmerman,
huwde **Emerentia Rombouts,** geb. 1809 Zandvliet (B), overl. 16-8-1886 Ossendrecht, 77 jaar, winkelierster, tapster, dochter van Johannes Cornelis en Maria Catharina Carpentier.
Kinderen: Pieter Cornelis *1848 en Cornelia Louisa *1846.

-zoon **Pieter Cornelis**
geb. 19-3-1848 Ossendrecht, wijk B, overl. 8-12-1925 Ossendrecht, 77 jaar, timmerman,
huwde **Cornelia Catharina Wabeke,** geb. 31-3-1862 Rilland-Bath, overl. 25-1-1939 Eindhoven.
Kinderen: Emma Petronella *1888, Jan *1889, Jacomina Cornelia *1891, Hermanus Cornelis *1895 en Elisabeth Johanna Adriana *1901.

-zoon **Jan** geb. 5-1-1889 Ossendrecht, timmerman,
huwde **Johanna Catharina ten Hove,** geb.16-8-1885 Nieuw-Vossemeer, huisno. A95, overl. 17-2-1977 Ossendrecht, dienstbode bij de fam. Sneep-van Lindonk, dochter van Hendrik, arbeider, geb. Steenbergen en Aaltje van de Maele, geb. Nieuw-Vossemeer.
Kinderen: Cornelia Alida *1915 en Jan *1917.

-zoon **Jan** geb. 3-3-1917 Ossendrecht.

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **BAERENDS** 75 keer voor en de variatie **BAERENTS** 19 keer.

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **BAERENDS** als volgt voor:

In de provincie Friesland :	Ferwerderadeel	4x
	Haskerland	1x
In de provincie Drente :	Eelde	2x
In de provincie Overijssel :	Almelo	1x
	Gramsbergen	4x
In de provincie Gelderland :	Arnhem	18x
	Apeldoorn	2x
	Bergh	1x
	Dodewaard	4x
	Duiven	2x
	Ede	2x
	Hummelo en Keppel	11x
	Rheden	2x
	Wageningen	1x
	Westervoort	14x
	Zelhem	1x
In de provincie Noord-Holland:	Hilversum	1x
In de provincie Zuid-Holland :	's-Gravenhage	1x
	Delft	1x
In de provincie Noord-Brabant:	Breda	2x

De naam **BAERENTS:**

In de provincie Gelderland	Zutphen	2x
In de provincie Noord-Holland:	Amsterdam	7x
	Bussum	1x
	Hilversum	1x
In de provincie Zuid-Holland :	's-Gravenhage	2x
	Wassenaar	1x
In de provincie Noord-Brabant:	Eindhoven	4x
	Ossendrecht	1x

DE BEUKELAAR

Pieter Jan
huwde **Johanna Maria van Putte.**

-zoon **Johannes Franciscus**
geb. 29-3-1814 Kapellen (B), overl. 19-3-1867 Ossendrecht, 52 jaar, schoenmaker,
huwde 11-11-1842 Ossendrecht, **Martina Musters,** geb. 4-8-1824 Ossendrecht, overl. 2-6-1899 Ossendrecht, 74 jaar, winkelierster, dochter van Adriaan, geb. Kalmthout (B), winkelier en Anna Cornelia Cleeren, geb. Woensdrecht.
Kinderen: Petrus Johannes *1844, Ludovicus Bernardus *1845, Bernardus *1847, Jacobus *1849, Johannes Franciscus *1855, Petrus Josephus *1857, Constantinus *1859 en Johannes Franciscus *1866.

-zoon **Jacobus** geb. 27-7-1849 Ossendrecht, huisno. C73, timmerman, overl. 5-12-1912 Ossendrecht, 63 jaar,
huwde 29-5-1879 Ossendrecht **Anna Maria Schroeijers,** geb. 19-10-1854 Ossendrecht, huisno. D76, overl. 30-3-1916 Ossendrecht, 61 jaar, dochter van Johannes Baptist, landbouwer, geb. Ossendrecht en Isabella Carpentier, landbouwster, geb. Zandvliet (B).
Kinderen: Napoleon Jacobus Franciscus *1888 en Ludovicus Bernardus *1890.

-zoon **Ludovicus Bernardus**
geb. 6-9-1890 Ossendrecht, timmerman,
huwde 17-5-1921 Ossendrecht, **Dorothea Catharina Theuns,** geb. 5-4-1892 Ossendrecht, dochter van Jacobus Napoleon, bakker, geb. Ossendrecht en Elisabeth Schroeijers, geb. Ossendrecht, zuster van bovenvermelde Anna Maria Schroeijers.
Kinderen: Elisabeth Maria Antonia *1924 en Napoleon Jacobus *1928.

-dochter **Elisabeth Maria Antonia**
geb. 6-2-1924 Ossendrecht,
huwde 29-8-1950 Ossendrecht **Josephus Ferdinandus Maria Jacobs,** geb. 15-8-1925 Woensdrecht, zoon van Johannes Franciscus Gerardus Jacobs, steenfabrikant, geb. Bergen op Zoom Borgvliet en Leonia Maria Josepha Snepvangers, geb. Essen (B).

Bij de volkstelling in 1947 kwam de naam **DE BEUKELA(A/E)R** 96 keer voor en de naam **BEUKELA(A/E)R** 75 keer.

Bij de in 1947 gehouden volkstelling kwam de naam **DE BEUKELA(A/E)R** als volgt voor:

In de provincie Overijssel:

Kampen	3x

In de provincie Gelderland:

Aalten	6x
Bergh	1x

In de provincie Utrecht:

Utrecht	2x
Zeist	3x

In de provincie Zuid-Holland:

's-Gravenhage	9x
Rotterdam	9x
Gorinchem	1x
Schiedam	1x

In de provincie Noord-Holland:

Amsterdam	16x

In de provincie Noord-Brabant:

Bergen op Zoom	2x
Breda	10x
Dinteloord	1x
Gilze	1x
Ossendrecht	8x
Oud Gastel	4x
Putte	16x
Roosendaal	1x

In de provincie Limburg:

Venlo	2x

De naam **BEUKELA(A/E)R:**

In de provincie Friesland:

Leeuwarden	11x

In de provincie Overijssel:

Borne	1x
Raalte	4x
Zwartsluis	1x
Zwolle	2x
Zwollerkarspel	2x

In de provincie Gelderland:

Aalten	1x

In de provincie Utrecht:

Utrecht	1x
Maartensdijk	1x

In de provincie Noord-Holland:

Amsterdam	2x
Haarlem	1x
Bussum	1x

In de provincie Zuid-Holland:

Rotterdam	24x
Berkel en Rodenrijs	1x
Dordrecht	1x
Zwijndrecht	1x

In de provincie Zeeland:

Oud Vossemeer	1x
Terneuzen	1x
Tholen	10x
Zierikzee	1x

In de provincie Noord-Brabant:

Bergen op Zoom	1x
Werkendam	1x

In de provincie Limburg

Roermond	1x

JANSEN

Willem
huwde **Anna Taeijmans.**

-zoon **Hugo** geb. 15-3-1716 Putte (NB),
huwde 30-4-1758 Putte **Maria Symons,** geb. Hoevenen (B).

-zoon **Adriaan** geb. 1-2-1767 Ossendrecht, overl. 18-6-1829 Ossendrecht, 61 jaar, landbouwer,
huwde **Maria Catharina Cluyts** (Cloots?), geb. 1774 Stabroek (B), overl. 10-11-1844 Ossendrecht, 70 jaar, landbouwster.

-zoon **Hugo** geb. 10-12-1818 Ossendrecht, overl. 1-2-1895 Ossendrecht, 76 jaar, landbouwer-steenbakker-wethouder,
huwde **Maria Anna Carpentier,** geb. 1819 Zandvliet (B), overl. 2-5-1871 Ossendrecht , 52 jaar, dochter van Johannes Cornelis Carpentier en Maria de Moor.
Kinderen: Antonie *1850 en Jacobus *1852.

-zoon **Jacobus** geb. 10-12-1852 Ossendrecht, huisno. F4, overl. 29-12-1920 Ossendrecht, 68 jaar, landbouwer,
huwde 20-8-1879 Ossendrecht **Isabella Koolen,** geb. 3-4-1856 Ossendrecht, huisno. F6, overl. 20-6-1939 Ossendrecht, 83 jaar, dochter van Egidius Koolen, landbouwer, geb. Putte (NB) en Ida Adriaansen, landbouwster, geb. Beirendrecht (B).

-zoon **Hugo** geb. 15-6-1881 Ossendrecht, huisno. B188, landbouwer in de Laagstraat,
huwde 1-10-1907 Ossendrecht **Johanna Catharina v.d. Bogaert,** geb. 24-7-1885 Zandvliet (B), dochter van Antonius v.d. Bogaert, landbouwer en Ludovica Dirckx.
Kinderen: Jacobus *1908, Isabella Antonia *1909, Maria Elisabeth *1910, Ida Paulina Francisca *1912, Angelina Antonia Louisa *1914 en Petrus Leonardus *1925.

-zoon **Petrus Leonardus**
geb. 8-3-1925 Ossendrecht,
huwde **Adriana Maria Dingemans,** geb. 31-1-1927 Woensdrecht, dochter van Ludovicus Aloysius Dingemans, slager, geb. Bergen op Zoom en Maria Johanna Franken, geb. Bergen op Zoom.

-zoon **Hugo** geb.

Bij de volkstelling van 1947 kwam de naam **JANSEN** zo vaak voor, dat nadere vermeldingen hierover achterwege blijven.

SPRANGERS

Johannes Baptist
huwde ±1750 **Catharina Veré.**

-zoon **Franciscus Lambertus**
geb. 1751 Lillo (B), overl. 11-1-1819 Hoge en Lage Zwaluwe, huisno. 173, korenmolenaar,
huwde ±1795 **Anna Maria van Caam**, geb. 1757 Ekeren (B), overl. 18-10-1824 Hoge en Lage Zwaluwe, korenmolenaresse, dochter van Emanuel van Caam en Johanna Catharina Janssens.

-zoon **Josephus** geb. 19-3-1797 Nieuw-Vossemeer, overl. 3-7-1885 Wouw, grutter, molenaarsknecht, molenaar,
huwde 27-2-1833 Roosendaal **Anna Hups** (Huijps), geb. 7-10-1803 Roosendaal, overl. 12-3-1875 Wouw, arbeidster, dochter van Pieter Hups, geb. Roosendaal en Cornelia Kortsmits, arbeidster, geb. Oud-Gastel.

-zoon **Petrus Antonius**
geb. 16-3-1836 Roosendaal, huisno. J27, verhuisde 1889 naar Beirendrecht (B), arbeider, tapper,
huwde 31-5-1859 Wouw **Maria Cornelia Doggen**, geb. 15-9-1836 Wouw, huisno. D31, verhuisde 1889 naar Beirendrecht (B), dochter van Johannes Franciscus Doggen, herbergier, geb. Bergen op Zoom en Dionisia v.d. Bergh, herbergierster, geb. Wouw.

-zoon **Franciscus Johannes**
geb. 1-6-1865 Zandvliet (B), huisno. A126, overl. 26-1-1927 Ossendrecht, 61 jaar, huisschilder,
huwde **Isabella Lambrechts,** geb. 14-3-1871 Zandvliet (B), overl. 13-6-1940 Ossendrecht, dochter van Johannes Lambertus Lambrechts en Sophia Aarts.
Kinderen: Cornelius *1891, Maria Cornelia Eugenie *1892, Eugenius Antonius Johannes *1894 en Alphonsus Paulus Dionysius *1898.

-zoon **Alphonsus Paulus Dionysius**
geb. 24-3-1898 Ossendrecht, schilder,
huwde 6-8-1924 Ossendrecht **Ida Catharina de Vos,** geb. 10-3-1904 Ossendrecht, dochter van Franciscus de Vos, timmerman, geb. Ossendrecht en Anna Coleta Meijs, geb. Kapellen (B).
Kinderen: Theodorus Franciscus *1925 en Hubertus Camillus *1925.

Bij de volkstelling in 1947 kwam de naam **SPRANGERS** in Nederland 696 keer voor.

Bij de volkstelling in 1947 kwam de naam **SPRANGERS** als volgt voor:

In de provincie Groningen :

Groningen	2x

In de provincie Drente :

Norg	1x

In de provincie Gelderland:

Druten	1x
Millingen	1x
Nijmegen	12x
Renkum	2x

In de provincie Noord-Holland:

Amsterdam	32x
Beverwijk	16x
Castricum	8x
Haarlem	1x
Haarlemmermeer	16x
Heemstede	1x
Den Helder	1x
Naarden	1x

In de provincie Zuid-Holland:

Bergambacht	1x
Delft	5x
Dordrecht	25x
's-Gravendeel	4x
's-Gravenhage	31x
Katwijk	1x
Leidschendam	2x
Lekkerkerk	1x
Rotterdam	47x
Rijswijk	2x
Schiedam	2x
Voorburg	4x
Zwijndrecht	22x

In de provincie Zeeland :

Middelburg	1x
Vlissingen	1x

In de provincie Noord-Brabant:

Almkerk	28x
Alphen en Riel	16x
Baarle Nassau	13x
Bergen op Zoom	2x
Breda	62x
Chaam	1x
Dongen	69x
Etten-Leur	1x
Gilze-Rijen	21x
Grave	1x
's-Gravenmoer	5x
's-Hertogenbosch	5x
Hilvarenbeek	1x
Hoge en Lage Zwaluwe	8x
Loon op Zand	30x
Ginneken	15x
Oosterhout	5x
Ossendrecht	6x
Raamsdonk	8x
Roosendaal	1x
Rosmalen	2x
Rijsbergen	6x
Schijndel	1x
Sprang-Capelle	57x
Terheijden	12x
Tilburg	7x
Waalwijk	14x
Waspik	14x
De Werken	3x
Zevenbergen	9x
Eindhoven	7x

In de provincie Limburg:

Gronsveld	2x
Venlo	7x

In de provincie Utrecht:

Utrecht	6x
Amersfoort	2x
Soest	3x
Zeist	3x

INFORMATIE VOOR DE LEZER

"Tijding" is het periodiek van de heemkundekring "Het Zuidkwartier" en verschijnt 3x per jaar.

Losse nummers van "Tijding" zijn verkrijgbaar bij:
De heer A. van Pul,
Duinstraat 40,
4631 KV Hoogerheide.
Tel. 01646 - 13423.
De afleveringen tot en met 1992 kosten *f* 7,-- per stuk.
De afleveringen van 1993 kosten *f* 10,-- per stuk.

Inlichtingen betreffende het lidmaatschap kunnen worden ingewonnen bij:
Mevr. Bastiaanse,
Tulpstraat 11,
4645 CS Putte.
Tel. 01645 - 2794.

Nieuwe leden kunnen zich opgeven door middel van storting van de jaarcontributie ad *f* 25,-- ten name van Penningmeester "Het Zuidkwartier" bij de Rabobank te Ossendrecht op nr. 15 05 21 436, of door middel van storting van *f* 25,-- op gironummer 276 04 67 ten name van Heemkundekring "Het Zuidkwartier", Aanwas 27, 4641 JE Ossendrecht.

Men kan zich ook rechtstreeks wenden tot één van de leden van het bestuur, die op pagina 4 vermeld staan.

Contactadressen van de werkgroepen van de Heemkundekring "Het Zuidkwartier".

1 **Heemschut**	L. Timmermans , Dorpsstraat 55, 4634 TN Woensdrecht, tel 01646 - 12546.
2 **Toponymie**	vacant
3 **'t Kwartier**	Mevr. M. Beens - van Beeck, Koppelstraat 3, 4645 RD Putte, tel. 01645 - 2581.
4 **Distributie**	J. Halters, Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht, tel. 01647 - 2854
5 **Archeologie**	M. van Gink, Laagstraat 15, 4641 SP Ossendrecht, tel. 01647 - 2576
6 **Oude Handwerktechnieken**	Mevr. V. Suykerbuyk- van Agtmaal, Raadhuisstraat 114, 4631 NJ Hoogerheide, tel. 01646 - 12536
7 **Zanggroep**	Mevr. M. Pijnen-Verresen, Mgr. Poelsstraat43, 4631 CA Hoogerheide, tel. 01646 - 12895
8 **Redactieraad**	A. Pijnen, Mgr. Poelsstraat 43, 4631CA Hoogerheide, tel. 01646 - 12895 Inleveren kopij: Stenenhoef 2, 4641 CH Ossendrecht, tel. 01647 - 2854
9 **Oude talen, gezegden, spreuken, etc.**	W. Groffen, Antwerpsestraatweg 129, 4631 RA Hoogerheide, tel . 01646 - 12441
10 **Evenementen**	vacant
11 **Documentatie**	A. van Pul, Duinstraat 40, 4631 KV Hoogerheide, tel. 01646 - 13423
12 **Kruidentuin**	Mevr. H. van Es, Rozenlaan 37, 4631 AL Hoogerheide, tel. 01646 - 13641
13 **Museum**	L. Timmermans, Dorpsstraat 55, 4634 TN Woensdrecht, tel. 01646 - 12546
14 **Fotografie**	L. Timmermans, Dorpsstraat 55, 4634 TN Woensdrecht, tel. 01646 - 12546
15 **Genealogie**	In oprichting.

Het bestuur verwelkomt suggesties van onze leden voor eventuele andere werkgroepen.

Op de voorplaat een fragment van
de kaart van Jacop van Deventer,
cartograaf 1512 - 1575, gecopieerd
met toestemming van de uitgever,
M. Nijhoff te 's-Gravenhage.